గురుస్తుతి

శ్రీ గురుదేవపవిత్ర
శ్రీ గురుచరణారవింద సేవ యొసంగున్
వాగర్థంబులు విద్యా
శ్రీ గురుతయుఁ గానఁ గొలుతు
శ్రీ గురుపదముల్.

రత్నత్రయము

౧

జ్ఞానిరత్నము : రామతీర్థుఁడు

భారతమహాపురుషులలో శ్రీరామతీర్థస్వామి యొకఁడు. ఈతఁడు మనదేశీయవిజ్ఞానముతోపాటు పరదేశీయవిజ్ఞానమును సైతము యుక్తాయుక్తముగా నర్థము చేసికొని భారతీయవిజ్ఞానమే యన్నిదేశములలోని విజ్ఞానముకన్న నెన్నోరెట్లు గొప్పదని మనదేశముననే కాక యితరదేశములందును విస్పష్టముగాఁ జాటినమహామేధావి. జ్ఞానసంపద నార్జించుటకే తన సర్వస్వమును ధారపోసి జ్ఞానసిద్ధి నీతఁ డందఁగనెను. కాని, యీతఁడు జ్ఞానముతోపాటు ప్రథమశ్రేణికిఁ జెందినదేశభక్తి నుగ్గుఁబాలతోఁ బుణికిపుచ్చుకొన్న మహనీయుఁడు. రామతీర్థునివంటి తాత్త్వికదేశభక్తులు మనదేశమందే కాదు – ఏ దేశమందైనను జాల నరుదుగనే యుందు రనుటకు సందేహము లేదు. ఈతఁడు జీవించినది ముప్పదిరెండుసంవత్సరములే యైనను భారతజాతి కీతఁడు చేసినసేవ నిరుపమానము. అది కొన్నియుగములవఱకు నిలిచి యుండఁగలదు. దేశభక్తి యన నేమి? మానవుఁడు తనకుఁ దాను దరించి దేశమును దరింపఁ

జేయుటెట్లు? మానవజాతి నుద్ధరించుపద్ధతి యేది? అను ప్రశ్నముల కీతనిజీవితమే తగిన సమాధాన మీయఁగలదు.

జననము

మనదేశమునఁ గల ప్రధానరాష్ట్రములలో నొకటి పంజాబురాష్ట్రము. ప్రసిద్ధ మగునదీపంచకము ప్రవహించు దేశ మగుటచే దీనికిఁ బంచనదము-పంజాబు-అని పేరువచ్చెనంటారు. ఈపూత దేశమున వసిష్ఠమహర్షి సంతతిలో జనించినవారు కొందఱు గలరు వారిలో వాడవాడలఁ బేరుమోసి రామాయణమును హిందీభాషలో మృదుమధురముగా రచించి మహాఖ్యాతిఁ గాంచిన తులసీదా సొకఁడు. ఈతని వంశపరంపరలోని వాఁడే యగుహీరానందుఁడను నొకపేదబాపఁడు గుజరన్వాలా జిల్లాకుఁ జెందిన మురలీవాలాయను నూర నివసించుచుండెను. ఆతనియిల్లు దరిద్రదేవతకు స్థానమై యుండెను. కాని, వంశ పారంపర్యముగా వచ్చుచున్న రామభక్తి, సదాచారము, సుగుణసంపద-వీనికి సైతమాతనియిల్లాలవాలముగనే యుండెను. ఆతఁడు దరిద్రదేవత తలపైఁ దాండవమాడుచుండినను, దైన్య పడక ప్రజలు తన్నభిమానించి యిచ్చుచుండెడిధనధాన్యములతో నెట్లో తనయాలితోఁ గూడ దినములు కడపుచుండెను

ఇట్లు కొంతకాలము కడచినంతనే హీరానందుని భార్య గర్భముధరించి నెలలు నిండినపిమ్మట నొక సుపుత్త్రిని గాంచి కొన్నిదినములలోనే మరణించెను. ఆపుట్టినబిడ్డఁడే రామ తీర్థుఁడు. ఆతఁడు పుట్టినదినమే బుధవారము అక్టోబరు నెల.

ఇప్పటికి రెండవ లేది క్రీస్తుశకము పదునెనిమిదివందల డెబ్బది మూఁడవ సంవత్సరము.

బాల్యము

కష్టసుఖములు కావడికుండలు ఈకష్టసుఖముల రాకపోకలు ప్రకృతిసిద్ధములు ఇవి వలయు నన్న వచ్చునవి వలదన్నఁ బోవునవి కావు. అట్లని వచ్చి యుట్టికట్టుకొని యూరేఁగునవి కావు రాక మానవు వచ్చి పోక మానవు. వీని రాకపోకలతో సంబంధము లేకయే ప్రాణికోటికిఁ జావుపుట్టుకలు చరచర జరుగుచునే యుండును. ఇది సృష్టిరహస్యము

పుట్టినబిడ్డను వల్లి లేనిలోపము రానీయక హీరానందుని సోదరి యొకతె పెంచుచువచ్చెను హీరానందుఁడును దన కుమారుని నగుమోముఁ గనుచు సతీవియోగమును సహించెను. రామతీర్థుఁడు క్రమముగాఁ బెరుఁగుచు నైదవయేఁట నక్షరాభ్యాసమైన వెనుక నాయూరిలోనే గలయొక విధిపారశాలకుఁ బోఁదొడఁగెను. ఆతని బాల్యమునుండియు నాతనిమేనత్త తనతోనే దేవాలయమున జరగు పురాణకాలక్షేపమునకో యీతనినిస్సైతము దీసికొనిపోవుచుండెడిది ఆకారణమున బాల్యమునుండి యాతనికి రామభక్తి, సద్గోష్ఠి, చక్కఁగాఁ గుదురుకొనెను.

రామతీర్థునిబాల్యము చాల శోచనీయస్థితిలోనే జరిగెను కన్నతల్లి లేక కలిమి లేక పోఁతపాలతోఁ జేఁత బొమ్మలతోఁ గడచిన యాతని శైశవావస్థ—ఆపిమ్మట నుండి బడిలో నోరు లేక వాయి లేక యున్న యూరప్పిల్లలెల్ల నెల్లప్పుడు

నెల్లరుపిల్లలును బడిపంతులును ఏకముగా ... జరిగిన బాల్యావస్థాగామురత్నమునకు ... ధగధగ మెఱయునట్లు చేయఁగలిగినవి.

విద్య

ఐదవయేఁట నక్షరాభ్యాసమైయున్న యాబాలుఁడింటిలో నున్న మొదటితరగతులు గడచునరి కాతనికిఁ బదేండ్లు వచ్చెను. ఆపిమ్మట హీరానందుఁడు పుత్త్రుని గుజరన్వాలానగరమునఁ గల యున్నతపాఠశాలలోఁ బ్రవేశపెట్టి భగసద్ధనరాముఁడను నొక యుపాధ్యాయుని కొప్పగించెను. తరగతికిఁ జెప్పవలసిన సామాన్యపాఠములే కాక భక్తిజ్ఞానబోధకము లగు నెన్నో విషయముల నరఁటిపండొలిచి చేతి కందిచ్చినట్లాగురువు చెప్పుచుండుటచే నాతఁడే రామతీర్థున కాధ్యాత్మికగురువుకూడ నై రామతీర్థుని లేఁతహృదయమున నెన్నిటినో పూతభావముల బీజములను నాఁటెను. అవి క్రమముగా నాతనిబుద్ధి వికాసమున కెంతయో తోడ్పడెను

“తన కొకగతి లేదు. మెడ కొకడోలు” అన్నట్లు గర్భదరిద్రుఁడగు రామతీర్థునకుఁ బదవయేఁటనే పెండ్లి కూడనయ్యెను. ఆదినము లట్టివి. బాల్యవివాహములే పరమాదర్శములుగఁ దలఁచువారు ప్రజలు. పెండ్లియన్నఁ బల్లకినెక్కి యూరేఁగుటే యని యుప్పొంగువారు వధూవరులు. చిలుక గోరింక లని ముద్దులమూట లని మక్షువతో ముక్కుపచ్చలారని ముద్దుబిడ్డ

లగుచుభూములల నెల్లరు ముద్దిడుకొనువారు ఆ పెండ్లిండ్లు బొమ్మల పెండ్లిండ్లవలె నుండెడివి

ఈ పెండ్లివలనఁ జదువున కేయభ్యంతరము లేక రామతీర్థుఁడు తనపదునైదవయేఁట 'మెట్రిక్యులేషను' పరీక్షలోఁ దరగతికిఁ బ్రథముఁడుగా నుత్తీర్ణుఁ డయ్యెను అపుడాయూరి సంఘమువా రొక రీతనికిఁ గళాశాలలోఁ జదువుటకు వలయు జీతము నొసఁగి సత్కరించిరి

కాని, హీరానందుఁడు దరిద్రబాధ పడలేక తనపుత్త్రుఁ డేచిన్నయుద్యోగమునైనఁ బ్రవేశించి నాలుగురూకలు తెచ్చుచోఁ దనకు శ్రమ తగ్గునని యెంచి యాతఁడు రామతీర్థు నుద్యోగములోఁ బ్రవేశింపు మనెనేకాని కళాశాలవిద్య కనుమతింపలేదు. రామతీర్థుఁ డీవిషయమునఁ దండ్రిమాట త్రోసిరాజని లాహోరుకళాశాలలో 'ఇంటరు' తరగతిలోఁ జేరెను. అప్పటి కాతని భార్యయుఁ గాఁపురమునకు వచ్చెను. తండ్రి నిర్ధనుఁడగుటవలన, రామతీర్థుఁడే భార్యను లాహోరు తీసికొనివచ్చి యొక పాడింటిలోఁ దక్కువయద్దె కొకభాగము తీసికొని యందు సంసార మారంభించెను తాను గళాశాలలోఁ జదువుకొనుచునే తీఱికసమయముల నిరువురు ముగ్గురు బాలురకుఁ బాఠములుచెప్పి నాలుగురూకలు సంపాదించి యొంటిపూఁటయే భోజనము చేయుచు నెన్నియో యిక్కట్టు లనుభవించుచు సవ్యసాచివలెఁ జదువును సంసారమును సాఁగించి 'నిశ్చితార్థంబు విడువరు నిపుణమతులు' అన్నట్లు రామతీర్థుఁడు

పదునెనిమిదివందల తొంబదవ సంవత్సరమున విశ్వవిద్యాలయమునకే తొలివాఁడుగా 'యఫ్ ఏ' లో నుత్తీర్ణుఁ డయ్యెను.

పరీక్షలో లభించిన యుత్తమవిజయమువలన రామతీర్థుఁడు ప్రభుత్వమువారి యుపకారవేతనము నందఁగని పట్టపరీక్ష కచటనే చదువఁజొచ్చెను కాని, యట నాతఁడు దారిద్ర్య మను మహాసముద్రము నీఁదవలసి వచ్చెను ఒకపూఁట తిండి యున్నదిన మాతనికిఁ బర్వమయ్యెను పక్షమునకేకాదశి యొకటియే కాని యాతనికిఁ బదిపండ్రెండేకాదశులు వచ్చు లెక్కను వచ్చుచుండెడివి దైవరక్షలే కాని యాతనికిఁ బాదరక్షలే లేవు. ఒకనాఁ డితనియింట దొంగలు పడి యున్న కొన్ని పప్పుప్పులనే కొనిపోయిరి మఱునాఁ డుదయము రామతీర్థుఁ డుబ్బి గంతులు వైచుచుండుటఁ గని భార్య కారణ మడిగెను, 'నాపుస్తకములలో నొక్కటియుఁ బోనందుల' కని యాతఁడు జవాబిచ్చెను ఏమిదారిద్ర్యము! కాని, లేమికిఁ గుందుట సామాన్యలక్షణము, లేమి హెచ్చిన కొలఁది ధైర్యము హెచ్చుచుండుట మహాపురుషలక్షణము.

ఇట్లు రెండువత్సరములు కడపి పట్టపరీక్షకుఁగూర్చున్న రామతీర్థుఁడు దైవవశమునఁ గృతార్థుఁడు కాలేకపోయెను. ఆంగ్లమున మూఁడుగుణములు తక్కువ వచ్చుట కారణము. మరలఁ జదువుటకుఁ జేతఁ బైస లేదు దొరతనమువారి యుపకారవేతన మూడిపోయినది కాని, యెట్లెట్లో యుపవాసములతోఁ గాలము గడపి మరలఁ బరీక్షకుఁ గూర్చుండి ప్రప్రథమ

ముగాఁ నాతఁడు గెలుపొందెను. దానివలనఁ జదువుటకు మరల నుపకారవేతన మొకటి లభింప నాతఁడు ఎం. ఏ. చదువుచుఁ దీఱిక వేళలలోఁ బాఠములు చెప్పి కొంతధనము సంపాదించుచు దారిద్ర్యమునుండి బయటపడుచు శ్రమపడి ఎం. ఏ. పరీక్షలోఁ గూడఁ గృతార్థుఁడు కాఁగలిగెను.

ఉద్యోగము

ఈవిధముగ నాతఁ డెన్నికష్టములో దాఁటి యున్నత విద్య నభ్యసించెను కాని, తగినయుద్యోగము లభింపఁ దాయెను. అంత నాతఁ డొకపాఠశాల పెట్టి కొంతకాలము కాలక్షేపము చేసియు, నొకధార్మికసంస్థకుఁ గార్యదర్శిగానుండి కొంతకాలము పనిచేసియు, నెట్లో దినములు వెళ్ళఁబుచ్చుచు నుండి యొక యున్నతపాఠశాలలో గణితశాస్త్రోపాధ్యాయుఁడుగాఁ గొంతకాలము పనిచేసి తుదకు మఱియొకవత్సరము లోపుననే తాను జదివిన లాహోరుకళాశాలలోనే గణితశాస్త్రాచార్యుఁడుగా నుద్యోగము సంపాదించెను.

ఈయాచార్యపదవిలో రామతీర్థునకు సంఘమున విద్యార్థులలో నమితగౌరవము లభించెను. కాని, గౌరవమునే విషముగాఁ జూచు నామహాపురుషున కీగౌరవముపై లేశమైనను గౌరవము కలుగదాయెను. ఒకవంక నాతఁ డనుభవించిన మహాకష్టము లాతనికి వైరాగ్యబుద్ధిని గలిగించి యుద్యోగము సంసారము మున్నగు వానిపై నసహ్యభావమును బెంపొందింపఁ జొచ్చెను. మఱియొకవంక దేశదురవస్థ దేశపరాధీనతయుఁ బ్రతిదిన మాతనిహృదయమును బాపెంచి

పోవుచుండెను. దేశభక్తిపై నాతఁ డనేకోపన్యాసము లొసఁగి దేశస్వాతంత్ర్య మార్జించుట కెల్లరు సర్వత్యాగములు నొనరించి నడుము కట్టి నిలువవలయు నని యెందఱినో దేశభక్తిపరుల నొనరించెను

రామతీర్థుఁ డీయున్నతోద్యోగమున రెండేండ్లు పని చేయఁ గలిగెను తరువాత నాతఁడు పుట్టి గిట్టుచుండువాఁడు పొట్టకూటికై, తనజీవితమును వ్యర్థము చేసికొనరా దని నిశ్చయించుకొనెను

భక్తి

ఆతనికి రామునిపైఁ జెప్పరానిభక్తి కృష్ణునిపై నింతింతనరానిరక్తి. రామతీర్థుఁ డొంటరిగా రేయింబవళ్లు కన్నీరు మున్నీరుగా రామునికొఱకుఁ గృష్ణునికొఱకు నేడ్చువాఁడు అతనికి రామభక్తితోపాటు విజ్ఞానముపై మిక్కిలికోరిక కలిగెను. మొదట నాతఁడు మనదేశీయవిజ్ఞాన మంతయు నలవఱచుకొనఁగోరి పురాణములు, వేదశాస్త్రములు, భగవద్గీత, ఉపనిషత్తులు, షడ్దర్శనములు, సర్వమతసిద్ధాంతములు, ప్రాచీన మహాత్ముల జీవితములు, నుపదేశములు చదివి చదివి యందలి సారమును దనహృదయభాండమున దాఁచుకొనెను. ఆ పిమ్మట రామతీర్థుఁడు, సూరదాసు, కబీరు, తుకారాము, రామదాసస్వామి మున్నగువారిజీవితములు వారిభక్తితత్త్వమును సగాహనము చేసికొనెను అంతేకాదు, అతఁడు [illegible], [illegible], షామ్స్‌టాబ్రెజ్, మౌలానా రూము మున్నగు మహాత్ములయు

ప్రపక్తలహృదయముల నెఱుఁగుటకై వారివారిని గూర్చిన గ్రంథములను, అట్లే పాశ్చాత్యదేశతత్త్వజ్ఞుల నెఱుఁగుటకై కాంటు, షోపెన్‌హార్, ఫిక్టే, హెగెల్, గథే, కార్లైలు, మున్నగువారి గ్రంథములను, మఱియు, భౌతికశాస్త్రవేత్తలగు స్పినోజా, స్పెన్సరు, డార్విను, హెగెల్, హక్స్లీ, సర్ జేమ్సు జీన్సు మున్నగువారిగ్రంథములను క్షుణ్ణముగాఁ జదివి నిపుణముగా నర్థముచేసికొని యాతఁడు తన విజ్ఞానమును వేయి మడుఁగుల వికసింపఁజేసికొనెను. ఆపిమ్మట నాతఁడు గ్రహించినది భారతీయవిజ్ఞానమే ప్రపంచవిజ్ఞానముల నన్నివిధముల మిన్నయన్నది దాని ననుసరించి యాతఁడు భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యముల నాశ్రయించి తాను దరించి యితరులను దరింపఁజేసి దేశము నుద్ధరించుటయే కర్తవ్యమని నిర్ణయించుకొనెను.

ఈదినములలోనే వివేకానందుఁ డను మన దేశీయుఁడు తత్త్వనిధియై సన్న్యసించి పాశ్చాత్త్యుల కెల్లరకు మన దేశౌన్నత్యమును గూర్చి చెప్పి తన్మయులఁ జేసి లాహోరు తిరిగి వచ్చెను. అపుడు రామతీర్థుఁడే యాతని నాహ్వానించి గౌరవించెను

ఒకనిప్పుకణ మున్న దన్న దానిని విసరినపుడే యది పెద్దదై జ్వాల యగును దానిపై నొకనీటిచుక్క చల్లినచో నది యారిపోవును ఇది సహజము. అట్లే రామతీర్థునిలో నున్న జ్ఞానకాంతు, దేశభక్తి, వైరాగ్యము మున్నగు నగ్నికణములు వివేకానందుఁ డనువారియొక్క సాంగత్యములచే నెక్కువ ప్రజ్వలించెను

యాత్ర

స్వేచ్ఛగాఁ దిరుగఁ గోరునొకపక్షిని వేయియూఁచల పంజరములోఁ బెట్టి బంధించినచో దానిగతి యెట్లుండునో యట్లే రామతీరునిస్థితి యుండెను. ఆతనిని బంధించినవానిలో మొదటి దుద్యోగము. రెండది సంసారము పదిగంటలు కొట్టుసరికి నిజముగాఁ గళాశాల కేఁగవలయును ఆఁకలిగ నున్నను నజీర్ణముగనున్నను దొమ్మిదింటికి భోజనము చేసి తీరవలయును. ఆఁకలి వేయుచున్నదని యన్నము తినుటకాదు. తొమ్మిదిగంటలు కొట్టినది కనుక. విద్యార్థులకుఁ జదువు కావలసినను నక్కఱలేకపోయినను నుపాధ్యాయుఁడుమాత్రము బోధార్థియై పాఠము చెప్పవలసినదే. అది బూడిదఁ బోసిన పన్నీ రగుఁగాక! అడవిని గాచిన వెన్నెల యగుఁగాక! అది యాతనికి సంబంధించిన విషయముకాదు తనవిధి తాను నెరవేర్చిన మెప్పుండవచ్చును. లేకపోవచ్చును. కాని, తనపని తాను జేయని నాఁ డాతనికి ముప్పుమాత్రము తప్పదు. ఇట్టి యనేక బాధలాతఁడు తొలఁగించుకొనఁగోరి తొలుదొలుతఁ గళాశాలోద్యోగ మాతఁడు తృణప్రాయముగా విడిచి వేసెను. ఆవాతావరణమునుండి తన హృదయమును బ్రశాంతవాతావరణమునకుఁ ద్రిప్పుకొనఁదలఁచి యొకసారి హరిద్వారము హృషీకము మున్నగుచోటుల కేఁగి తిరిగి యాతఁడిల్లు చేరుకొనెను. అపుడాతఁడు దినమున కొకటి రెండుగంటలే పని చేసిన వెనుకటిజీతమే వచ్చు ప్రాచ్యకళాశాలాచార్యపదవి నంగీకరించి కొన్నిమాసములే యాయుద్యోగము చేసి

యదియుఁ దనమదికి సరిపడనందున దానినిసైత మాతఁడు విడిచివేసెను.

సన్న్యాసము

రామతీర్థుఁడు విజ్ఞానియే కాక పత్త్రికాసంపాదకత్వమున మిక్కిలి నిపుణత గలవాఁడు తనభావములకు రూపములు తీర్చి దిద్దవచ్చు ననియు స్వతంత్రోద్యోగ మనియు నాతఁడు "ఆనందముద్రణాలయ" మనుపేర నొక యచ్చుకూటము నెలకొల్పి "ఆలీఫ్" అనుపత్త్రిక సాఁగించి యందాతఁడు మన దేశీయతత్త్వమును గూర్చి చాలఁ జక్కఁగా మృదుమధురభాషలో వ్రాసి వ్యాసములు ప్రకటించెను కాని, యాతని కిదియు నచ్చదయ్యెను తనపుట్టుక చరితార్థ మగు నుపాయమును గానక వెఱ్ఱివెఱ్ఱిప్రేలాపనలతోఁ గాలము వెళ్లఁబుచ్చువానికంటె వేఱొక యవివేకి యాతనికిఁ బొడకట్టఁడయ్యెను ఔను తేనెగలపూవునకై తుమ్మెద రొదచేయుచుఁ దిరుగుచునేయుండును. లేఁతయాకుల నిగనిగ, పూఁతకొమ్మల తళతళ, మఱి యేమియు దానికి నచ్చవు.

పూవు పుట్టినందులకుఁ గాయ కాయనలయును లేనిచో దాని కందము లేదు. దానినే గొడ్డుపువ్వందురు అట్లే దంపతులకు. రామతీర్థునకుఁ గుమారుఁ డొకఁ డుదయించెను. అతనికి రామతీర్థుఁడు బ్రహ్మానందుఁ డని పేరుపెట్టెను, ఆబిడ్డ యల్లారు ముద్దుగాఁ బెరుఁగుచున్నపుడే రామతీర్థుఁడు వానప్రస్థాశ్రమమును నడపఁగోరి భార్యతోఁ బిడ్డతోఁ గొందఱు

మిత్రులతో నేమియుఁ గైకొనక యుత్తరీయులకోడనే బయలుదేఱి "టెహారీ" మీదుఁగాఁ బయనింపఁ దొడఁగెను. కాని, యాతనిస్థితి వేఱు, కూడ నున్న భార్య, బిడ్డ, మిత్రులు, వీరి స్థితి వేఱు. వా రాతనితో నిఁక క్షణమైనఁ బోఁగలేకపోయిరి భార్యదీనాననముఁ జూచి యాతఁడు భార్యను బిడ్డను నింటికిఁ బంపించి బుద్ధభగవానునివలె విడిచివేసెను అతఁ డీరీతి దేవుని కొఱకే యుద్యోగము, ధనము, భార్య, బిడ్డ, సర్వమును, విడిచిపెట్టఁ గలిగెను

బాహ్యముగనే కాక రామతీర్థుఁడు మానసికముగఁ గూడ నన్ని కోరికలు, నన్ని మమకారములు, విడిచి ౧౯౦౧ వ సంవత్సరమున సర్వసంగపరిత్యాగము నొనర్చి సన్న్యాసి యయ్యెను నాఁటినుండియే యతఁడు 'రామతీర్థస్వామి యయ్యెను.

జపానుపర్యటనము

రామతీర్థుఁ డిట్లు సన్న్యసించి యరణ్యములలో నొంటరిగాఁ దిరుగాడుచు నెండవానలకుఁ జీకుచింతలకు దేనికిని లక్ష్యపెట్టక సదా భగవంతునిగుఱించియే తలపోయఁ దొడఁగెను. ఆతనికిఁ గటికెఱాళ్లే పట్టుపఱుపులు. చేయియే తలగడ. ఆకాశమే భూమి యను మంచమునకు వేసినపందిరి. ఆతఁ డట్లు దినములు కడపుచుఁ బూర్వఋషులవలెఁ దపస్సు చేసి యింతపో ధనమువలన దేశమునకు స్వాతంత్ర్యత గాని తెత్తు ననెడివాఁడు. ఆతఁడు తానే దేశము దేశమే తానుగా భావించి మహాదేశభక్తుఁ డయ్యెను. "నేనే శివుఁడను, మలబారు, చోళమండలము

వీనితీరములు నాకాళ్ళు. రాజపుత్రస్థానములోని యెడారియే నాఱొమ్ము. వింధ్యప్రదేశమే నాకటిస్థలము నాచేతులను దూర్పుపడమరల కతివిస్తారముగా నేను జాపినాఁడను. హిమాలయశిఖరములే నాశిఖలు. అందుండియే గంగానది ప్రవహించును నేనే భారతదేశమును" ఇది యాతనిభావము

ఇట్లాతఁడు టెహరీదేశమునఁ దిరుగాడుచుండ నాదేశపురాజు రామతీర్థుని గొప్పతనమును విని వచ్చి యాతని నెంతయుఁ బూజించెను పిమ్మట నొకపర్యాయము టెహరీరాజు వచ్చి జపానుదేశములో సర్వమత మహాసభ జరుగఁబోవుచున్నదనియు దానికి వెడలి భారతమతమును గుఱించి యుపన్యసించి రమ్మనియు రామతీర్థుని గోరెను

ఇదియే దేవుని యాజ్ఞగా గ్రహించి రామతీర్థస్వామి పయనమై జపానుచేరెను. అచటి భారతీయులు స్వామికి ఘనస్వాగతము నొసఁగిరి అచటి భారతీయులలోఁ బేర్నికగన్న పురాణసింగను పంజాబుకవి రామతీర్థునిఁ దొలుత నటనే కలిసికొని యాతనికి శిష్యుఁడయ్యెను

జపానులోని ప్రధాననగరమగు టోకియోచేరి రామతీర్థుఁడు వాద్ధవిశ్వవిద్యాలయములో "భారతదేశవిజ్ఞానమును" గుఱించి యద్భుతముగా నుపన్యసించెను. ఆ దేశవాసులు ముగ్ధులై వినిరి నిజమున కాదేశమున సర్వమత మహాసభ యేమియు జరగ దని రామతీర్థునకుఁ దరువాతఁ దెలిసెను. ఐనను, వచ్చిన వాఁడెట్లైనను రానే వచ్చినాఁడని యాతని

నా దేశవాసులు విడువలేదు. ఆతఁడు వారి నాదరించి యెన్నో యుపన్యాసము లిచ్చి వారి నానందపఱిచెను. టోకియో పారిశ్రామిక కళాశాలాభవనమున రామతీర్థస్వామి "కర్మవిజయ రహస్యమును" గుఱించి యుపన్యసించెను. మఱొకనాఁడు జపాను దేశమునకు మన దేశమునకుఁ గల సన్నిహితసంబంధమును గుఱించి యుపన్యసించెను ఇట్లెన్నియోచోట్ల నాతఁడెన్నియో యుపన్యాసము లిచ్చి మన దేశీయతత్త్వజ్ఞానమును గుఱించియు మన దేశౌన్నత్యమును గుఱించియు వారికిఁగల దుర్భ్రమలఁ దొలఁగించి వారికి మనపై నమిత గౌరవము కలుగునట్లు చేయఁగలిగెను

ఈవిధమున భారతదేశగౌరవమును జపాను దేశమునఁ బాదుకొలిపి జపానీయులు భారతీయులు నొకేజాతివా రని ధ్రువపఱిచి రామతీర్థస్వామి స్వదేశమునకుఁ దిరిగివచ్చెను.

అమెరికా పర్యటనము

కాని, యనతికాలముననే యాతని కమెరికా దేశమునకుఁగూడ నొకపరిపోయి యటకూడ భారతదేశమహత్త్వమును దేటతెల్లముగాఁ జాటిరావలయునని తోఁచెను. ఆతనిసంకల్పమున కడ్డువచ్చువా రెవరు? తోఁచినదే తడవుగా రామతీర్థస్వామి యమెరికా దేశమునకుఁ బయనమై పోయెను. అతఁడు "కాలిఫోర్నియా" చేరి యచటనే కొంతకాలమువసించెను. అట డాక్టరు హిల్లరువంటి జగత్ప్రసిద్ధతత్త్వజ్ఞులు రామతీర్థుని సేవకులైరి ఆతఁడటవివిధప్రదేశములలో వివిధవిషయములనుగూర్చి భారతీయతత్త్వము, కర్మ, జీవితరించుటెట్లు? భారతదేశమునక.

వివిధ దేశము లాధ్యాత్మికముగ నప్పువడుట, అమెరికావారు భారతీయులకు సహాయపడు టెట్లు ? అమెరికాకు రక్షణోపాయము, భారతీయ శాశ్వతతత్త్వము, ప్రపంచవిజ్ఞానములలో భారతీయవిజ్ఞానమే యున్నతమైనది, ఇత్యాదిమహావిషయము లనుగుఱించి జనులు పరవశు లగున ట్లుపన్యసించెను. అమెరికా పత్త్రికలు రామతీర్థుని మహాప్రతిజ్ఞనుగుఱించి సంపాదకీయములు ప్రశంసాలేఖలు ప్రకటించెను అపు డా దేశమున నితనిని మెచ్చనివారే లేరు ఈయుపన్యాసపరంపరలచే స్వామి కెందఱో స్త్రీలు, పురుషులు శిష్యులై పాదసేవ చేయఁ దొడఁగిరి "వెల్మన్" సతి వీరిలో నగ్రగణ్యురాలు.

అమెరికాలో రామతీర్థుఁ డిచ్చినయుపన్యాసములు లెక్కకు మిక్కిలి యైనవి. భారతీయుల మతమును గుఱించి యాతఁడు పలికినమాటలు చాల గొప్పవి "నామతము హిందూమతము కాదు. మహమ్మదీయమతము కాదు. క్రైస్తవమతము కాదు కాని, వీనిలో దేనికిని వ్యతిరేకము కాదు విశ్వరంగమే నామతమునకుఁ బుట్టినిల్లు. మహమ్మదీయాకాశము, హిందూనక్షత్రములు లేనట్లే నాకు నిన్ని మతభేదములు లేవు సమస్త ప్రాణికోటులు నామతమునకుఁ బునాదులు. నామతము పేరులేని మతము. నేను దానికిఁ బేరుపెట్టి బాధపడను. మమకారము చూపను సూర్యకిరణములవలె నే నితరులనుండి ప్రతిఫలముకోరకే సర్వప్రాణులకు సేవ చేసెదను."

అమెరికాదేశీయులకు రామతీర్థస్వామి చేసినహితోపదేశ సారాంశమిది "ఓధనవంతులగు నమెరికాదేశీయులారా!

మీరు కని విని యెఱుంగనంత పుణ్యదేశము భారతదేశము. మీ రామెసేవ చేసి తరింపుఁడు. నిరక్షరాస్యు లగున పటిజను లకు మీరు పోయి విద్యావ్యాప్తి చేయుఁడు ధనమబాంధు లగు మీరు భారతదేశమునకు ధనసాహాయ్యము, పారిశ్రామిక సాహాయ్యము,నొనరింపుఁడు భారతదేశమార్థికముగా నున్నత స్థితి నందినచో మీకుఁ బ్రియమిత్రము కాఁగలదు ఆంగ్లేయులు మా దేశప్రజలను పిండి పిప్పి చేయుచున్నారు. మీరు చూచుచు నూరకుందురా? మాభారతదేశముపైఁ బడి రక్తమును జుర్రివేసి మమ్ములను నిర్జీవులను జేయుచున్న యాంగ్ల మత్కుణములను మీ రేమియుఁ జేయలేరా? చేయఁగలరు మీవిధి మీరు నిర్వర్తింపుఁడు భారతక్షేమమును జూడుఁడు

"ఏఁటేఁటఁ గాటకములచే లక్షలకొలఁది జనులు చనిపోవుచుండఁగా, యువతీయువకు లగు జను "లన్నమో రామచంద్రా!" యని యాఁకటిచిచ్చునఁ బడి మ్రగ్గిపోవు చుండఁగా, లోకోత్తరపురుషులు కాఁదగినవిద్యార్థులు విద్య లేక దరిద్రులగుచుండఁగాఁ జూచుచుఁ దమకడుపు [illegible] నింపు[illegible]నుచు మాభాగ్యములు తాము దోఁచుకొని పోయి తమ దేశమునకుఁ జేర్చుచుండుట చాలక పైపెచ్చు [illegible]నే తలిరించిన పన్నులు [illegible] మాపై [illegible] ములపన్నులు వేసి, [illegible] కులనుండి నిలువెడలనుండి రక్తము [illegible] వేయు మాప్రభుత్వము [illegible]"

"ప్రపంచమునకు జ్ఞాన మనుపాలను మిక్కుటముగా నొసఁగియున్న - ఒసఁగుచున్న - హిందూగోమాత నేఁడాఁకలి దప్పుల కాలవాలమై నీరసించి నిస్త్రాణ మైనది. ఆమెకుఁ బ్రాణ ములు నిలుపవలసిన బాధ్యత మీకు లేదా? పశ్చిమాంస మును దిను మీపశ్చిమజాతులు మాగోవును గోసికొని తినఁ జూచుచున్నవి. కానిండు. ఒకటిమాత్రము మఱవకుఁడు. మీరు నఱికి దాని మాంసమునే తినవలయు నన్నను ముందు దానికి మేఁత పెట్టి నీరుపోసి పుష్టి చేకూర్పవలయును! రోగగ్రస్తమగు నావుమాంసము మీప్రాణములనే తీయఁగలదు సుఁడీ."

ఈ ప్రకార మనేకవిధములఁ దీవ్రాభిప్రాయములను వెలిపుచ్చి రామతీర్థస్వామి యమెరికాప్రజలసౌహార్దమును గడించి మన దేశముపై నా దేశస్థులకు నిరుపమానగౌరవము కలుగునట్లు చేసి కృతకృత్యుఁ డయ్యెను.

పునరాగమనము

తనపని నెఱవేఱిన వెంటనే యతఁడు ౧౯౦౪ వ సం వత్సరమున మన దేశమునకుఁ దిరిగివచ్చెను. కాని, యింతఘన కార్యముచేసినను నాతఁ డేమాత్రము గర్వింపకుండుట యాతని శీలవిశేషము. అమెరికాపత్త్రిక లాతనినిగుఱించి చేసినపొగడ్తల నన్నిపత్త్రికలనుండి కత్తిరించి వాని నన్నిటి నొక కట్ట కట్టి యాతని కెవరో యీయఁగా నాతఁశు వానిని జూడనైనఁ జూడక గంగానదిలోఁ బాఱవైచి చేతులు కడుగుకొనెనఁట. దీనివలన నాతఁడు నిగర్విచూడామణి యని నిశ్చయముగాఁ జెప్పవచ్చును

గదా! అమెరికాలో స్వామియుపన్యాసముల సంగతి పత్రికల వలనఁ దెలిసికొని మన దేశసంస్థలు కొన్ని స్వామి తిరిగివచ్చు నపుడు ముందుగాఁ దమకుఁ దెలుపవలసిన దనియు స్వామి భారత దేశమున దిగఁగానే ఘనస్వాగత మిచ్చి సమ్మానపత్రములు సమర్పింతు మనియు నాతనికి వ్రాసినవఁట.

“అవమానమే యమృతము, గౌరవమే విషము” అని యెంచి ప్రవర్తించిన రామతీర్థుఁ డీయుత్తరములకు జవాబీయక పోవుటే కాక, రెండవకంటివానికైనఁ దెలియకుండ నాతఁ డీదేశము వచ్చిచేరెను. ఆపిమ్మట నాతఁడు యమునానది తీరమున నొక యాశ్రమమును నిర్మించుకొని యందే కాలము పుచ్చుచుండెను. అదియే “శాంత్యాశ్రమము.” ఆతనితో నట నొక పారశీక పండితుఁడు కూడ నుండెను.

ఆకాలముననే యాతనికి దేశభక్తి మిక్కిలియధికము కాఁ జొచ్చెను. “త్యాగమే మన దేశమునకు స్వాతంత్రత నీయ గలదు. మన దేశీయు లంద ఱందులకు సిద్ధపడవలయును. నా దేశము స్వతంత్ర మగుటకై నాతల నే నెఱ యిచ్చెదను మీ రెల్లరు నిచ్చి తీరవలయును. సిద్ధము కండు అపుడే మన దేశమునందలి యజ్ఞానదైన్యములను మనము పటాపంచలు చేయఁగలము.”

“భారత దేశమునకు స్వాతంత్ర్యము లభించుటకై నాయసు మంతయు ధారపోయుదును మన దేశము స్వతంత్ర మగుతీరును నేనొక్కఁడనైన కాని యనేకులలోనుండి కాని మన దేశస్వాతంత్ర్యము నార్జించెదను. ౧౯౩౦వ సంవత్సరము వచ్చు[illegible]

మన దేశము స్వతంత్రమై యపూర్వమహోన్నతస్థితికి రాఁ గలదు. ఈనామాటలు వ్రాసి యుంచుకొనుఁడు. ఇది సత్య మని కాలమే నిర్ణయించును.''

ఈయుపన్యాసములు విన్న ప్రభుత్వోద్యోగులు రామ తీర్థుని విప్లవకారునిగా భావించి యాతనిదినచర్యలు పరికింప గూఢచారులను నియమించిరి వారి నాతఁడు లెక్కచేయక వారికిని దేశభక్తిని బోధించి దేశద్రోహము చేయకుఁ డని బుద్ధిచెప్ప వారు తమయుద్యోగధర్మమును దాము నిర్వహించు చుంటిమే కాని యన్యముకాదని చెప్పి వెడలిపోవుచుండువారు.

అటనుండి కదలి యాతఁడు పుష్కరతీర్థమును జేరి యట 'కృష్ణఘర్' భవనమున బసచేసియు నిరంతర మాతఁడు పుష్కరతీర్థ సమీపముననే 'ఓంకారము' నుచ్చరించుచుఁ దిరుగువాఁడు. భారతదేశమున కింకను సేవ చేయు టెట్లని యాతఁడు నిరంతర మాలోచించుచునే యుండువాఁడు.

ప్రపంచములోఁ గలజాతు లన్నియు మన దేశమునఁ గలవు. అన్నిమతములకు నిట స్థావరము కలదు. భాషా భేదము, మతభేదము, జాతిభేదము మున్నగునవి పరరాజ్య వృక్షమున కిటఁ గూఁకటివేళ్లైనవి. ఈవేళ్లను నఱకననే కాని జాతి బాగుపడదు. రామతీర్థుఁ డిది గ్రహించి జాతిమతశాఖా భేదవిరోధము లంతరించుటకై యెన్నియో యుపన్యాసము లిచ్చి ప్రజల నైకమత్యసూత్రబద్ధుల నొనరింపఁ గృషిచెసెను.

ఉపదేశములు

రామతీర్థుఁగు భారతజాతి కొసఁగిన యుపదేశామృతము మిక్కిలి మధురమైనది. అది శాశ్వత మైనది. మహాపురుషుల మహావాక్యము లొకనాఁ డుండి యొకనాఁడు పోవునవి కావు. అవి నిత్యనూతనములు. కావున, రామతీర్థుని యుపదేశములను సంగ్రహముగా నిట గ్రహింతము.

"విఖ్యాతనగరములో జరగుపని యెంత పవిత్రమైనదో పేరు లేనిమాఱుమూలలఁ బల్లెటూళ్ళలో జరగు పనియు నంత ఘనమైనదే. బండిచక్రములోనియిరుసు చిన్న ముక్కయే. అది లేనిచో బండి పడిపోదా ? సూర్యబింబము నెదుట మంచుబిందువు లెక్కలోనిదా ? కాని, యది సూర్య బింబమును దనలోఁ బ్రతిబింబింపఁజేసికొను నద్భుతశక్తి గలది. అట్లే ప్రతిచిన్నజీవియుఁ దనలో నొకయద్భుత మగు శక్తిని గలిగియే యుండును. కావున, మనము చిన్నపనులను నిరసించుట, పెద్దపనులను భూషించుట చేయరానిపని."

"కలలోఁ గాంచినవిషయములను మనము మనసులోఁ బెట్టుకొని బాధపడక యెట్లు మఱచిపోవుదుమో యట్లే మన శత్రువులనుగూర్చి, మనలను నిందించువారినిగూర్చి, బాధ పడఁ గూడదు. అట్లుకాక బాధపడుదుమా అవియే మందు లేని రోగములై మనలను మట్టుపెట్టును."

"సత్యమే యుత్తమ మైనది. సత్యవంతునికడ సర్వ సంపదలు నిలచును. సత్యవంతునే స్వాతంత్ర్యలక్ష్మి వరించును.

సత్యమే బలము. సత్యహీనుఁడే సత్త్వహీనుఁడు. సత్త్వహీనత కంటెఁ జావు మేలు. సత్త్వహీనతకు జనని యజ్ఞానము."

"ఒకరి నొకరు ద్వేషించుట కాని యొకరిలోపము లొకరెన్ని యెత్తిపొడుచుకొనుట కాని మన దేశైకమత్య మను చెట్టున కొక పెద్దగొడ్డలిపెట్టు. ఒకేభారతమాతకుఁ బుట్టి యాతల్లిపాలు త్రాగి పెరిగినమనము హిందువుల మని మహమ్మ దీయులమని వేఱుపేరులు పెట్టుకొని కొట్లాడి పరస్పరము నశింపవలసిన దుర్గతి మనకుఁ బట్టకుండుఁగాక !"

"శైవులకు శివుఁడై, వైష్ణవులకు విష్ణుఁడై, బౌద్ధులకు బుద్ధుఁడై, మహమ్మదీయులకు మహమ్మదై, క్రైస్తవులకుఁ గ్రీస్తై భారతపుణ్యమూర్తిగా నాకుఁ బ్రత్యక్షమైన భగవంతుని నేను సేవించెదను. ఓ భారతమాతా! నీసమస్తరూపములలో నేను నిన్ను భజించెదను. గంగామాతవు నీవే. కాళికాదేవివి నీవే. దరిద్రబాధచే నడలుచున్న ప్రతిజీవికిని దల్లివి నీవే. నిన్నా రాధించుటే దైవము నారాధించుట. ఇదే నామతము. ఇదే నాధర్మము. ఇదే ప్రతిభారతీయునిధర్మమును."

"జాతిలోఁ జీలికలు పెంపొందించుకొనియే యిదివఱలో భారతదేశము తనతలుపులను దోఁపిడిగాండ్రకు దొంగలకుఁ దెఱచియిచ్చి తనయిల్లు గుల్లచేసికొన్నది, విజాతీయుల నెంద ఱనో శిష్టమృష్టాన్నములతోఁ బోషించి తనకన్న బిడ్డలకే కఱవును సమకూర్చుకొన్నది. ఈదుఃస్థితిని దెలిసికొన్నయామె బిడ్డ లందఱు నైక్యసూత్రమును బేని బాగుపడవలదా ?"

సత్యమే బలము. సత్యహీనుఁడే సత్త్వహీనుఁడు. సత్త్వహీనత కంటెఁ జావు మేలు. సత్త్వహీనతకు జనని యజ్ఞానము."

"ఒకరి నొకరు ద్వేషించుట కాని యొకరిలోపము లొకరెన్ని యెత్తిపొడుచుకొనుట కాని మన దేశైకమత్య మను చెట్టున కొక పెద్దగొడ్డలిపెట్టు. ఒకేభారతమాతకుఁ బుట్టి యాతల్లిపాలు త్రాగి పెరిగినమనము హిందువుల మని మహమ్మదీయులమని వేఱుపేరులు పెట్టుకొని కొట్లాడి పరస్పరము నశింపవలసిన దుర్గతి మనకుఁ బట్టకుండుఁగాక!"

"శైవులకు శివుఁడై, వైష్ణవులకు విష్ణుఁడై, బౌద్ధులకు బుద్ధుఁడై, మహమ్మదీయులకు మహమ్మదై, క్రైస్తవులకుఁ గ్రీస్తై భారతపుణ్యమూర్తిగా నాకుఁ బ్రత్యక్షమైన భగవంతుని నేను సేవించెదను. ఓ భారతమాతా! నీసమస్తరూపములలో నేను నిన్ను భజించెదను. గంగామాతవు నీవే. కాళికాదేవివి నీవే. దరిద్రబాధచే నడలుచున్న ప్రతిజీవికిని దల్లివి నీవే. ని న్నారాధించుటే దైవము నారాధించుట. ఇదే నామతము. ఇదే నాధర్మము. ఇదే ప్రతిభారతీయునిధర్మమును."

"జాతిలోఁ జీలికలు పెంపొందించుకొనియే యిదివఱలో భారతదేశము తనతలుపులను దోఁపిడిగాండ్రకు దొంగలకుఁ దెఱచియిచ్చి తనయిల్లు గుల్ల చేసికొన్నది, విజాతీయుల నెంద ఱనో శిష్టమృష్టాన్నములతోఁ బోషించి తనకన్న బిడ్డలకే కఱవును సమకూర్చుకొన్నది. ఈదుఃస్థితిని దెలిసికొన్నయామె బిడ్డ లందఱు నైక్యసూత్రమును బేని బాగుపడవలదా?"

"భారత దేశచరిత్రమందలి క్లిష్టపరిస్థితుల
జన్మించితి మని మనము విచారింపరాదు. దే
కింతయవకాశము కలిగిన కాలముగదా యని
సింపవలసినసమయ మిది మనకు వీరత్వము, దు
గ్రత-ఇవి కావలయును. ఆపదల కోర్చినమన కి
ననుభవింపఁగలము. రాత్రియంతయు సుఖము
వాఁడే యుదయమున లేచి యుత్సాహభరితు
వంతుఁడై తన కార్యముల నవలీలగా నిర్వహించు
మన దేశ మింతవఱకుఁ బరదాస్యవ్యామోహ
షుప్తి నంది యిపుడే మేలుకొనుచున్నది.
యద్భుతముగానుండి తీరును. ఆ మెయున్నతి కి
లుండవు. భారతిసంతానములో మనము వే
సుగుణములు పరస్పరగౌరవము, సోదరదృష్టి
వము, వివిధశక్తి సమ్మేళనము, వ్యక్తిగౌరవవ
వము."

"నీధనమును దొంగిలించువాఁడు దొ
యజ్ఞాన మను కృత్రిమధనమును దొంగి
నాశముచేసి ని న్నుద్ధరించువాఁడు గురువు.
సేవింపుము."

ఇ ట్లనంతములుగా నున్న రామతీర్థ
పరలను సంగ్రహించుట సాధ్యము గానిపని.
శము దేశభక్తి, రామభక్తులతోఁ బునీత మై
ప్రతిశక్తియు నా రెండును బ్రజలలో వ్యా
యోగ పడినవనియుఁ దెలిసికొన్నఁ జాలున

నిర్యాణము

చావుపుట్టుకలు జీవికిఁ దప్పనిసరి యైనవి. '
తన్నశ్యమ్' అనగాఁ గంటికిఁ గానవగు ప్రతివస్తువు
యొకప్పటికి నశించితీరు నన్న విషయము సత్యము .
చనిపోవుట యనఁగాఁ జినిఁగిపోయిన ప్రాఁత చొక్కా
వేయుట యనియు నాతఁడు తిరిగి జనించుట యనఁ
లాడుక్రొత్త చొక్కా ధరించుట యనియు మనశాస్త్ర
ఘోషించుచున్నది. కావునఁ, జావునకు వగవవలసి

రామతీర్థున కిప్పటికి ముప్పది రెండుసంవ
నిండెను. ఆత్మతత్త్వము నెఱిఁగినయాతనికిఁ జావు
చినదని పూర్తిగాఁ దెలిసెను చావన్న నాతని కిస
భయము కలుగలేదు సరికదా మృత్యుదేవత
భక్తితో నాహ్వానించెను.

ఇంక్లు మృతికాలము సమీపించు నని యెఱిఁగి
నిరంతరముగంగాతీరమున నేభగవంగసియసంశరీ
య పంచమహాత్త్వమును దలపోసికొనుచు నానందవ
మును గాంచి వెలుఁగొందెను. ఈ గంగాతీరమందు
యాశ్రమమునే "వసిష్ఠాశ్రమ" మని జనులు పి
అతఁ డంత్యకాలము సమీపించుచుంటఁ దనకడ నెవ
రాదని తనప్రియశిష్యు లగు నారాయణస్వాము పు
లను దూరదేశములకు నటనుండి పంపివేసెను.

ఒక యక్టోబరు నెల, పదునెని [illegible]
దేశము [illegible]

దేవి నరకాసురునిఁ జంపినందులకుఁ బ్రజలు చేసికొను పం
గయో లేక ముప్పదిరెండుసంవత్సరములజీవితములోఁ ద
సాధనసిద్ధికిని భారతదేశపునరుద్ధరణమునకును గొబడి కృ
కృత్యతఁ గన్న భారతపు త్రిరత్న మగురామతీర్థునకు వీడుకో
లిచ్చు నుత్సవమో తెలియరా దయ్యెను.

తా నీశ్వరునిలో లీనమై పోవుచుంటి ననియుఁ దనకొఱ
కెవ్వరును విచారింపవల దనియు నొక లేఖవ్రాసి యాశ్రమమునఁ
బెట్టి రామతీర్థుఁ డొంటరిగా "ఓంకారము" నుచ్చరించుచు
గంగానదిని సమీపించి యాపవిత్రమాతృగర్భమున లీనమై
పోయెను. అతఁడు నదిలో దిగినదారిని "ఓంకారము" తప్ప
మఱియొకటి వినరాదయ్యెను. "దేహ మన్నది పంచకోశము.
అందుఁ జేరియున్నది మోహపాశ" మని మనబిచ్చగాండ్రు
సైతము పాడుపాట యెంతసత్యము! మోహపాశమ్మును ద్రెంపి
యైదు భూతములతోఁ గూడిన తనశరీరము నాయైదుభూతము
లకు విడిచిపెట్టి రామతీర్థుఁడు దివ్యత్వమును గాంచెను.

"అన్ని విజ్ఞానములకంటె భారతదేశ విజ్ఞానమే
గొప్పది. అన్ని మతములకంటె భారతమతమే విశాలమైనది.
అన్నిసుఖములకంటె నాత్మసుఖమే యున్నతము. అన్ని
సేవలకంటె దేశసేవయే గొప్పది. దేశసేవయే దైవసేవ.
ఐకమత్యమే దేశ క్షేమకరము. అన్ని కోరికలకంటె
దేవునిఁ గోరుకొనుటే వివేకము. దేవునికృపఁ బడయుటే
జీవితపరమార్థము." ఇవి రామతీర్థస్వామి జీవితమున
సాధించిన — మనకుఁ బ్రధానముగాఁ గావలసిన —

యుత్తమసత్యములు. వీనిని గ్రహించి యాచరించుటే మన మీాతని చరిత్ర చదువుటవలని ఫలము.

శ్రీరామతీర్థునిగుఱించి దీనబంధు సి. యఫ్. ఆండ్రూస్ పండితుఁడు, పంజాబుకవిశేఖరుఁ డగు పురాణసింగు, 'దేశోద్ధారక' నాగేశ్వరరావుపంతులు నొసఁగిన యభిప్రాయముల నిట సంక్షేపముగాఁ బరికించి శ్రీరామతీర్థుని యుత్తమసందేశముతో నీతని సంక్షిప్త జీవితగాథను ముగింతము.

దీనబంధు ఆండ్రూస్ పండితుఁడు

"శ్రీరామతీర్థస్వామి జీవితసందేశములు ప్రపంచమునందెల్లెడల మిక్కిలి ప్రకాశింపవలసియున్నవి. ఆమహామహుని దేశభక్తి, త్యాగశక్తి, దైవభక్తి నిరుపమానములు. అవి యెప్పటికప్పుడే క్రొత్తఁదనమును నూతనమాధురులను మనకుఁ జూపు నాదర్శములైనవి. ఈస్వామి జీవిత మిదివఱకే యీాతని నెఱిఁగి ప్రేమించువారికి, నీతనిని గురుమూర్తిగా భావించువారికి, నీతని సమకాలికులకు మాత్రమే కాక యీాతఁడు భౌతికశరీరమును విడిచి పరమేశ్వరసాయుజ్యము నందినపిమ్మట బయలుదేఱు యువకబృందములకు, విద్యార్థి ప్రపంచమునకు ముఖ్యముగా నావేశజనకము నాదర్శప్రాయము కాఁగలదు."

పంజాబు కవిశేఖరుఁడు పురాణసింగు

"ముప్పది రెండేండ్లలోఁ బరిసమాప్తమైన శ్రీరామతీర్థుని పవిత్ర జీవితచరిత్రము సకలలోక కళ్యాణదాయకము.

ఆతని జీవితము దేశసేవకు దైవసేవకు బలి యొసఁగఁబడినది. అజ్ఞానము, దీనత, త్యాగహీనత, సోమరితనము నున్నవారి కితని జీవితము జ్ఞానామృతమును, శౌర్యలక్ష్మిని, త్యాగసంప దను నిరంతర కార్యశూరతను బ్రసాదింపఁ గల దనుటలో సందేహము లేదు లోకోద్ధారకు లగువారి జీవితము లట్టివి. అట్టి లోకోద్ధారకులలో శ్రీరామతీర్థుఁ డొకఁడు

శ్రీరామతీర్థస్వామి నవీనభారత దేశమున నుత్తమ మగు దేశభక్తిని, నుజ్జ్వల మగు సాహసమును, నున్నత మగు నాత్మ స్వాతంత్ర్యపిపాసను రేకెత్తించి రగులుకొలిపిన మహనీయుఁడు. అతఁడు బ్రహ్మవిద్యను దెలిసికొన్నపుడే శాశ్వత మగు సంతో షము కలుగు ననియు నెల్లరు నాత్మసాధనచే దీని నందినయెడ లనే ప్రపంచసమస్య లన్నియుఁ బరిష్కారము లగు ననియుఁ దన జీవితమున ధ్రువపఱచియున్నాఁడు"

నాగేశ్వరరావుపంతులు

"నేఁటిప్రపంచమున నాత్మావలంబమున నమితదీక్షను జూపినత్యాగమూర్తుల పవిత్ర జీవిత చరిత్రములే మన స్వాతం త్ర్యమునకు, ధర్మమునకు, నభ్యుదయమునకు వినియోగపడు నట్టి విధమును శ్రీరామతీర్థస్వామిజీవితము స్పష్టపఱచుచున్నది విదేశీయుల సంస్కారము లనుప్రవాహములో మునిఁగిపోవు చున్న భారతీయుల మగుమనకు మనసంస్కారములను మనధర్మ ములను, మనము స్వతంత్రతను గొని తెచ్చుకొనుపద్ధతిని దెలిపి రక్షించిన మహానుభావులలో శ్రీరామతీర్థుఁడు చిరస్మరణీయుఁడు.

వివిధము లగు జీవితరంగములో విదేశీయులభావముల కమ్ముడు పోయినమనను స్వదేశీయభావములతో స్వతంత్రకాంక్షలతోఁ దిరిగి మనస్థితికిఁ దెచ్చినయాతఁ డెంతపుణ్యుఁడో! ఆతనికిఁ గలిమిలేములు, పట్టణారణ్యావాసములు, సుఖదుఃఖములు, భూషణదూషణములు సమానములైనవి. ఈతఁడు స్వదేశము నందును, విదేశములందును బూరించిన స్వాతంత్ర్య శంఖా రావ మీతని నిరుపమాన వేదాంతపరిజ్ఞానమును విశదము చేయుచు నీతని పవిత్రజీవితమును బ్రత్యక్షము చేయు చున్నది"

రామతీర్థుని యాత్మసందేశము

"భారతాఖండస్వరూపమునే నేను. నా దేశమే నాశరీరము కన్యాకుమార్యగ్రమే నాపాదభూమి. హిమాలయ పర్వతమే నాతల. నాశిరమునుండియే గంగా, సింధు, బ్రహ్మపుత్రానదులు ప్రవహించుచున్నవి. వింధ్యపర్వతము నా కటి ప్రదేశము. చోళమండలము మలబారు నా రెండు పాదములును. తూర్పుపడమర భాగములే నాచేతులు. నాచేతులు చాఁచి నేను సర్వమానవకోటిని సంతోషముతోఁ గౌఁగిలించు కొందును. నాప్రేమ యంతట వ్యాపించినది. ఇది నాపై శరీరము. నేను నడచినచో నా దేశమే నడచిన ట్లుండును. నేను మాటాడుచో నాదేశమే మాటాడుచున్న ట్లుండును. నేనూపిరి పీల్చుచో నా దేశమే పీల్చుచున్నట్లు తలంచెదను. నేనే నాభారతదేశమను. నేనే శంకరుఁడను. నేనే శివుఁడను.

నే నున్నను బోయినను నీకముందుమాత్రము పల్లె పల్లెల వాడవాడల నింటింట వ్యాప్తమై దేశభక్తి, దైవభక్తి యెల్లరకు నందుబాటులో నుండును నా వేదాంతమతమే ప్రకృతిశాస్త్రపద్ధతిని సత్యమని ధ్రువపడి ప్రపంచ మంతటను వ్యాపించు పుణ్యకాలము సమీపించుచున్నది సందేహమే లేదు."

స్వదేశసర్వదేశ సందేశము

'ఓ ప్రియసోదరులారా! మీరు నీచముగా దేనిని జూడకుఁడు పంకమునుండి పద్మము పుట్టుట లేదా? ఏవస్తువైనను సరే మీరు నీచముగాఁ జూడ మొదలిడిరేని మీరు దానిని బ్రేమింపఁ జాలరు. ప్రేమించుటన సౌందర్యమును జూచుటే. సౌందర మన దైవమే. కావున, నన్నివస్తువులను బ్రేమించుటే మీరు నేర్చుకొనవలసిన మహావిషయము.'

'ధన్యాత్ములగునో భారతీయులారా! మీరు నికృష్టులు, నీచులు, పాపాంధులు నని యెన్నఁడును దలంపకుఁడు. మిమ్ము మించినమహాపురుషులు లేనేలే రని గర్వింపుఁడు. పరమేశ్వరుఁ డేపవిత్రభూమిపైఁ బుట్టి పెరుఁగ మనసుపడి యవతారములు దాల్చెనో యాపుణ్యభూమిని జన్మించిన మీకంటెను బుణ్యు లేరి?'

'ధనికనామకమహాదరిద్రులారా! మీయింటినిండ బంగారమే యని మిడిసిపడకుఁడు. మీబ్రదుకులు క్షణికములు. దరిద్రనారాయణులును, రైతులనెడి విష్ణురూపులను మీ రాద

రింపుఁడు. బుద్ధశాలు రగువిద్యార్థులకు వలసినంతధః
నొసఁగి మీరు వారి నవసర మున్న నితర దేశములకుఁబంపు
వారచట వృత్తివిద్యలను జీవనావసరకళలను నేర్చుకొనివ
వేలకొలఁదిభారతీయులకు భుక్తిమార్గము చూపఁగలరు'

"ఓభక్తులారా! మీరు వట్టిరామభజన చేసి వ
భక్తుల మైతి మని విఱ్ఱవీఁగకుఁడు. సర్వప్రాణులయందును
కలిగి, సర్వజీవరాసులయందును భగవంతుని మీరు చూ
గలిగిననాఁడే మీరు నిజమగుభక్తులు. భక్తియనఁగా
మును ప్రేమించుటే; సర్వము దివ్యసౌందర్యరాశి యని
నదియే స్వస్వరూప మనియు గ్రహించుటే."

"మహమ్మదీయసోదరులారా! మిమ్ము నే నెంతఁ
ప్రేమించెదను మీరు నన్నుఁ జంపిననుసరే. మన మం
మొకతల్లిబిడ్డల మనియు మనలో మన మెన్నఁడును గలః
పరాదనియు, మనము కలిసిమెలసి యుండి పరస్పర
ప్రేమించుకొనియే బాగుపడవలయు ననియే మీకు
బోధించెదను. అట్లుకానినాఁ డెల్లరకు వినాశనమే ప్రాప్తిఁ
నని నిశ్చయముగా నేను జెప్పఁగలను."

"సామ్రాజ్యాధిపతులారా! శాసనకర్తలారా! వి
జాతి వ్యక్తులారా! మిమ్ము నేను దీవించెదను. మీగొ
ములు, ఆగ్రహానుగ్రహములు, బెదరింపులు మీరే యుఁ
కొనుఁడు. నాపైఁ జూప నక్కఱ లేదు. సత్యమే నాస
భాముఁడు. నాసత్య మనుచక్రవర్తికడ నితరచక్రవర్తు

రాజాధిరాజులు, మహాధికారులు, ధనసంపన్నులు, నందఱును బానిసలై వంగి సలాముచేసి దాసులై బ్రతుకవలసినదే."

"చిన్న, పెద్ద, హెచ్చు, తగ్గు, ఎక్కువ, తక్కువ–ఇవి ప్రేమరాజ్యములో లేనే లేవు మరణము నిచ్చుకార్యమే యైనను ప్రేమతోఁ జేసినపు డది బ్రహ్మానందము నే యిచ్చును. స్వార్థపరత్వము–అనఁగా నేనే బాగుపడవలయును నాకే యన్నిసుఖములు కలుగవలయును ఒరుల కేమియు వలదు. అను భావము–రాజ్యపదవియం దైనను నిత్యము బాధించు ముళ్ళకంపను గ్రుచ్చివైచును. దుఃఖములు మనలను ప్రేమింపు మని బోధించు మనపరమమిత్రములే."

"ఎల్లప్రాణికోటులహృదయములలోను నీహృదయము కొట్టుకొనఁజున్న నీవు మహాత్ముఁడవు కాఁజాలవు నామరూప ముల వెనుక, పర్వతములగర్భమందు, నదీనదములగానమాధు రులలో, మేఘములచాటున, నక్షత్రముల నవ్వులలో, అంద మగు స్త్రీలవిలాసములలో, సమస్తజీవులలో, నెడతెగక ప్రవ హించు ప్రేమామృతమును మనము కడుపారఁ గ్రోలఁ గలిగిన నాఁడే మనము ధన్యాతిధన్యులము. లేనినాఁడు నికృష్టజీవులము ఇదియే నేనొసఁగుస్వదేశసర్వదేశసందేశము."

ఈసందేశ మొకదేశమునకే కాక సర్వదేశములకును, ఒకమానవునకే కాక సర్వమానవులకును, ఒకపరిస్థితికే కాక సర్వపరిస్థితులకు నన్వయించును, అక్కఱకు వచ్చును, ఆదర్శ మగును. ఈమహోపదేశమును సర్వమానవకోటి యాదరించి యనంత మగునానందమున విలసిల్లుకాలము సమీపించుఁగాక!

రత్న త్రయము

౧

వైజ్ఞానికరత్నము: రామఁనుపండితుఁడు

మన భారతదేశ మనాదినుండియు నెందఱో మహాను భావులకుఁబుట్టినిల్లయి వారిమూలమునఁ దన గొప్పతనమును వెల్లడించుకొనుచునే యుండెను. అనాది యగు వేదకాలమునుండియు ననేకు లగుఋషిపుంగవులు,కవితల్లజులు,శాస్త్రవేత్తలు, విజ్ఞానియోధులు, వీరమణులు లెక్కకు మిక్కిలిగా మనదేశమున వెలసియే యున్నారు. నడిమికాలమునమాత్రము దేశము పరరాజులపాలనలో నుండుటచేతను, నారాజులకు మనధన ధాన్యములను దోఁచుకొనుటలోఁగల యాతురతలో శతాంశమైనను మనవిజ్ఞానమును వైజ్ఞానికులను గౌరవించుటయందు లేకుండుట చేతను బహుసంఖ్యాకులగుపండితులు కవులు విజ్ఞాన వేత్తలు రాజనీతినిపుణులు నివురు గప్పిననిప్పులవలె నుండిరే కాని యత్యధికముగఁ బ్రకాశింప నవకాశములే వారికి లేక పోయెను నేఁడు పరిస్థితులు తాఱుమాఱయినవి. మనకు స్వారాజ్యము వచ్చినది. మాఱుమూలల మాఱుమణఁగియున్న మహానీయులకుఁ దమతమ తెలువులు చూపి పేరు గడించుకొనన వవ

కాశము లెన్నో లభించినవి. అప్పుడే రాజకీయముగ, నార్థిక ముగ, సాంఘికముగ, వైజ్ఞానికముగ దేశాభివృద్ధికరము లగు రాచ బాట లేర్పడుచున్నవి.

కాని, పరిస్థితు లెంత సంకుచితములుగ నున్నను ప్రకాశింపవలసినంతగాఁ బ్రకాశింపకపోయినను విజ్ఞానమణులు తమ దివ్యకాంతి పుంజములను బ్రకటించుచునే యుండును. ఆ కాంతి పుంజములు చూపఱుల కనులకు మిఱుమిట్లు గొలుపుచునే యుండును. ఇందు సందేహము లేదు. దీని కుదాహరణమే మన వైజ్ఞానికమణి యగు చంద్రశేఖర వెంకటరామను జీవితము.

జననము బాల్యము

కొమ్మలలో రెమ్మలలో నాకులలోఁ జిగుళ్లలో దాఁగి యుండినను సంపెంగపొదలో నొక్క సంపంగిపూ వున్న దాని సౌరభము వ్యాపింపకుండ నెవరు నడ్డఁజాలరు. అగ్నికణ మున్నచో నది రగిలి రాఁజి జ్వాల యయి ప్రకాశించి తీరును. అట్లే పరరాజపాలన మనుచీకటిలో సైతము వైజ్ఞానికరత్నము లగు జగదీశచంద్రాదులు తమప్రతిభమూలమున దేశదేశము లందును ఖ్యాతిగాంచిరి వారితరువాత భౌతికశాస్త్రప్రపంచ మున ధ్రువతారయై వెలుఁగొందిన మహనీయుఁడు డాక్టర్ సర్ చంద్రశేఖర వేంకటరామను ఎం. ఏ, డి. యస్. సి. (ఆనరు్స), యఫ్ ఆర్ ఏ. యస్.

ఈతఁడు పదునెనిమిదివందలయెనుబదియెనిమిదవ సంవత్సరము నవంబరు నెలలో నేడవనాఁడు దక్షిణ భారతమునఁ బ్రసిద్ధి

గన్న తిరుచునాపల్లి నగరమున జన్మించెను. ఈతని తండ్రి పేరు చంద్రశేఖరయ్యరు. చంద్రశేఖరుఁ డున్నతవిద్య నభ్యసించి భౌతికశాస్త్రము నందును గణితశాస్త్రము నందును బ్రవీణుఁడని పేరందెను.

ఆతఁ డపు డాంధ్రరాష్ట్రమునందలి ప్రధాననగరములలో నొకటి యగు విశాఖపట్టణమున హిందూకళాశాలలో భౌతికశాస్త్ర గణిత శాస్త్రాధ్యాపకపదవి నిర్వహించుచుండెను. నాఁటి హిందూకళాశాలయే కాలక్రమమున నేఁటి మిసెస్. ఏ వి. యన్. కళాశాలగా మాఱెను

జన్మముచే నరవవాఁ డయ్యును వేంకటరామను బాల్యమును గొంత యౌవనకాలమును నాంధ్రరాష్ట్రముననే గడపి యాంధ్ర సంప్రదాయముల నెన్నిటినో యలవఱచుకొనెను ఈతఁడు చిన్నతరగతులనుండి యసఁగా నక్షరాభ్యాసము మొదలుకొని 'యింటరు' పరీక్షదాఁక విశాఖపట్టణముననే విద్యాభ్యాసము చేసెను.

ఈతఁడు బాల్యమున బండపిల్లవాండ్రతోఁ దిరుగక విద్యయందు శ్రద్ధ, ఉపాధ్యాయులయందు గౌరవము, మంచి విషయమును దెలిసికొనుటయందుఁ గుతూహలము మిక్కుటముగాఁ గలిగియుండెను కొంచెము శ్రద్ధగా నాతనిని గమనించువారి కాతనికి గొప్పభవిష్యత్తు కలదని యాతని ముఖకళయే చెప్పక చెప్పుచుండెడిది చిన్నవిషయముల యందును నాతఁడు బుద్ధికుశలతను బ్రదర్శించుచుఁ గోడి బాలురకుఁ దన యుపాధ్యాయులకుఁ బ్రియతముఁ డయ్యెను.

విద్య

ఆఱవసంవత్సరము రాఁగానే వేంకటరామ నచటి మాధ్యమిక పాఠశాలలోఁ బ్రవేశించి పంద్రెండేండ్లు వచ్చు సరకే నాఁటి 'మెట్రిక్యులేషను' పరీక్షలోఁ గృతకృత్యుఁ డయ్యెను ఆతఁడు తెలివిలోఁ దరగతిబాలుర కెల్లఁ బెద్దయు వయసులో నందఱికన్నఁ జిన్నయు నయ్యెను

'మెట్రిక్యులేషను' పరీక్షలో నుత్తీర్ణుఁడైన వెంటనే యచటి కళాశాలలో నింటరుతరగతియందుఁ బ్రవేశించి వేంకటరామను కళాశాలావిద్య నేర్వ మొదలిడెను. ఈకాలముననే యాతఁ డింటియొద్దఁ దండ్రి సేకరించి యుంచుకొన్న విజ్ఞానశాస్త్రగ్రంథములఁ జదువుచు నందు మిక్కిలి యభిరుచి సంపాదించెను. అతఁడు రెండేండ్లలో 'నింటరు' పరీక్షలోఁ గృతార్థుఁ డయ్యెను. వెంటనే తండ్రి యాతనిని జెన్నపురము పంపి యచటి రాజధానీకళాశాలలో (Presidency College) బి ఏ, తరగతిలోఁ బ్రవేశ పెట్టెను

సాధారణముగా జనులకు ధన మున్న విద్య యుండదు. విద్య యుండినవారికి ధనలోప ముండును. ఈరెండును గర్మము చాలక సమకూరినచోట బుద్ధిబలము కొఱవడును ఇది లోక సామాన్యము. కాని, వేంకటరామ నదృష్టవంతుఁ డగుటచే నాతనికి బుద్ధిబలము, నర్థబలము, నంగబలము, నుత్సాహబలము నన్నియు లభించెను. ఇఁక, వలయునదేమి? ఆతఁడు చదువులోఁ జరచర పోవుచుఁ బదునాలేండ్లు వచ్చునసరికే బి. ఏ.,

పరీక్షయం దుత్తీర్ణుఁ డయ్యెను సామాన్యముగ నుత్తీర్ణుఁ డగుట కాదు ప్రథమశ్రేణిలో నుత్తీర్ణుఁ డయ్యెను. ఈతని బుద్ధిబలమునకు శ్రద్ధాభక్తులకు నుపాధ్యాయవర్గ మంతయు నీతనిని గొనియాడుచుండెడిది.

ఆతరువాత, నాతఁ డాకళాశాలలోనే ఎం. ఏ, తరగతి యందుఁ బ్రవేశించెను. ఆతనితోడివిద్యార్థుల దొకదృష్టి, ఈతనిది వేఱొకదృష్టి కళాశాలలోని శాస్త్రోపన్యాసకులు చెప్పినవిషయములతో నీతఁడు తృప్తిపొందక తనంతటఁ దానే పరిశోధనలు చేయుచు వానివానిఫలితములను బ్రామాణిక పాశ్చాత్యవిజ్ఞానపత్రికలయందుఁ బ్రకటింపఁజొచ్చెను. ఈతఁడు పరిశోధనలోఁ బ్రకటించుచున్న యాసక్తికిని బ్రసరింపఁజేయుచున్న ధీశక్తికిని నాతని సహపాఠులు నుపాధ్యాయులు మిత్త్రవర్గము నీతఁడు వర్ధిష్ణువని యానాఁడే కనిపెట్టిరి. అట్లే యాతఁడు తన ఎం. ఏ.. పరీక్షలో రాజధాని కంతకును బ్రప్రథముఁడుగా నుత్తీర్ణుఁ డయ్యెను. ఇంతకు నాతనికి నాఁటికిఁ బదునెనిమిదేండ్లే! ముక్కుపచ్చ లింకను నారనిబాల్యావస్థయే!

ప్రభుత్వోద్యోగము

చదువు జ్ఞానముకొఱకనియే కాని యుద్యోగముకొఱకని రామను దలఁచి యుండలేదు. ఆతనికి విజ్ఞానపిపాస యధికమై యింక నెన్నో పరిశోధనలను జేయవలయు ననియు నెన్నో నూతనవిషయములను గని పట్టవలయు ననియు నొక

యుత్సాహము. కాని, యాతఁడిట్టి జేయవలసిన పరిశోధనలకు మన దేశమున సౌకర్యములు బొత్తిగా లేకపోయెను. మన దేశము నాఁటికే స్వతంత్రమై యున్నచో నెన్నియో పరిశోధనాలయములు (Laboratories) వెలసియే యుండెడివి ప్రతి దేశము నుత్తమస్థితి నందుటకందు వైజ్ఞానికు లధికము గానుండి నిరంతరజిజ్ఞాసతోఁ బరిశ్రమించుచు ననేకనూతనవిషయములు కనిపెట్టుచుండఁగా నాపరిశోధనల ఫలితములను దేశమున నుపయోగించి యార్థికోపయోగము వైజ్ఞానికోపయోగము నందుచుండవలయును. ఇట్లే యన్ని దేశములు చేయును. కాని, మన దేశము పరదేశీయుల హస్తగతమగుటచే మనబాగును వారు చూడరైరి. "ఎద్దు పుండు కాకి కేమి !"

రామను తనకుఁ దగినపరిశోధనాలయములు సౌకర్యములు మన దేశమున లేనందున విదేశములకైనను వెడలి తన విజ్ఞానతృష్ణఁ దీర్చుకొననెంచెను. కాని, యాతఁడు దేహదార్ఢ్యమంతగా నాఁటికి లేనివాఁడగుటచేతను, శీతలప్రదేశములైన విదేశముల నారోగ్యముగఁ గడపుట కష్టమగుటచేతను నా యుద్యమమునుండి యాతఁడు విరమించెను. ఇఁక నాతఁడేదే నొక యుద్యోగమునఁ బ్రవేశింపవలసి వచ్చెను.

ఆకారణమున రామను భారతప్రభుత్వపరీక్ష కొకదాని కేఁగి యందు విజయము గాంచెను. అపుడు ప్రభుత్వమువా రాతని నార్థికశాఖోద్యోగిగా నియమించిరి. అది యొకయున్నతోద్యోగము (Gazetted Post) ఇట్టి యుద్యోగమునకుఁ

ప్రయత్నించినవా రెందఱిలోనో యీతని కే యది లభించెను. ఇంత చిన్నవయసున నుద్యోగము లభించినవారు కాని, యందు నిట్టి యున్నతోద్యోగ మట్టి చిన్నవయసునఁ గన్న వారుకాని, నాఁటిభారతీయులలో నెవ్వరును లేకుండిరి.

ఇట్లు ౧౯౦౭ సంవత్సరము జూన్ నెలలో వేంకటరామను భారత ప్రభుత్వోద్యోగి యయ్యెను. నాఁటినుండి యాతఁడు కలకత్తా నగరమునఁ బదేండ్లపాటీయుద్యోగము నిర్వహించెను కాని, యాతఁ డతినైపుణ్యముతో నొకవంక నుద్యోగము చేయుచు నున్నతాధికారులమెప్పు పొందు చుండుటేకాక సెలవులలోను దీఱికవేళలందు నాతఁడు తన కత్యంతప్రియకరమైన పరిశోధనలను గొనసాగించుచునే యుండెను ఇది సాధ్యపడుటకుఁ గారణము కలకత్తాలోనే మహేంద్రలాలు సర్కారు సంస్థాపించిన భారతీయభౌతిక విజ్ఞాన కృషిసంఘము (Indian Association for the Cultivation of Sciences) నకుఁ గల పరిశోధనాలయ మొకటి యాతని కందుబాటులో నుండుటయే.

ఇట్లతఁ డొకవంక నుద్యోగము మఱియొకవంకఁ బరిశోధనలు చేసి యీ పరిశోనాఫలితములను 'Nature', 'Physical Review' మున్నగు పాశ్చాత్యవిజ్ఞాన పత్త్రికలకుఁ బంపి ప్రకటించుటచే నీతని యున్నతోద్యోగు లీతని యుద్యోగనిర్వహణసామర్థ్యమునకుఁ, బ్రపంచవైజ్ఞానికు లీతని యనన్యసామాన్యపరిశోధనలకును, జాల మెచ్చుకొనుచుండిరి. ఈమెప్పు ఫలితముగా నాతఁడు ప్రతిసంవత్సరము నఖిలభారత

వైజ్ఞానికపరిషత్తు (The all India Science Congeress) న కాహ్వానింపఁబడుచు నందు విఖ్యాతపరిశోధనాపత్రములను జదివి వైజ్ఞానికులతోఁ బరిచయము సంపాదించుకొనెను. దానివలన నాతని బుద్ధిబలము వృద్ధిపొందెను. ఆతని కీర్తిచంద్రిక లుకూడ వ్యాపింపసాగెను. ఇంతింత గొప్పపరిశోధనల నేమాత్రము తీఱిక యే యుండని యట్టియుద్యోగములో నుండియు నీతఁ డెట్లు కొనసాగించె ననియే యాతనినిగుఱించి యెల్ల రాశ్చర్య పడుచుండిరి.

భౌతికశాస్త్రాచార్య పదవి

ఆతరువాత వేంకటరామను ఆర్థిక శాఖోద్యోగమునుండి తంతి తపాలాశాఖయందు ఉపగణక శిఖామణి (Deputy Accountant General) పదవికి మాఱెను ఆదినములలోనే కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమున నొక వైజ్ఞానికకళాశాల నెల కొల్పవలయు నని తారకనాథుఁడు రసవిహారిఘోషు మున్నగు వారు చేసినకృషి ఫలించెను. అప్పు డావిశ్వవిద్యాలయోపాధ్యక్షుఁడు (Vice-Chancellor) సుప్రసిద్ధుఁ డగు ఆషుతోషు ముఖర్జి. వీ రెల్లరు నూహించి భారతీయభౌతిక శాస్త్రవేత్తనే భౌతికశాస్త్రాచార్యపదవి (Palit Professor of Physics) కాహ్వానింపవలయు నని నిశ్చయించుకొనిరి.

ఆనిశ్చయము ననుసరించి రామనుపండితుని నాపదవి నిధిష్ఠింపవలసిన దని ఆషుతోషుముఖర్జి కోరెను. వెంటనే రామను దాని నంగీకరించెను. తన కభిమానవిషయ మైన

శోధన కిం దవకాశము లధికము లగుట, తానున్న పదవి
కై భౌతికశాస్త్రాచార్యపదవి హోదానుబట్టియు జీతమును
ట్టియుఁ దక్కువదే యైనను నాతఁడు ౧౯౧౭ వ సంవత్సర
నఁ గలకత్తావిశ్వవిద్యాలయ భౌతికశాస్త్రాచార్య పదవి
ంకరించెను.

ఈవిధముగా రామను పండితుఁడు ప్రభుత్వసేవ
త్వమునుండి విజ్ఞానసేవకత్వమునకు దానిమూలమున స్వదేశ
స్వదేశ సేవకత్వమునకు గొప్పనిదర్శన మాయెను.

విజ్ఞానపత్త్రికా స్థాపనము

ఎడతెగక చేయుకృషి, మొక్కవోని శేముషి, యర
ఁక లేని యాసక్తి-ఇవి రామను పండతు నొక వైజ్ఞానికునే
ఁ యొక విజ్ఞానసర్వస్వము నొనరించినవి అంతే కాదు.
ఁడున్నచోటనేయుండి యాతనికి సపర్యలొనరించి శాస్త్ర
శోధనల నొనరింపవలయు ననియే భౌతిక శాస్త్రవిద్యార్థి
పంచ మువ్విళ్లు లూరుచుండెడిది దాని కాతఁడున్నస్థానము
తనికిఁ గల యుత్సాహము దోహదము లొసఁగినవి
దుచే నెందఱో విద్యార్థులు దేశము నలుగడలనుండి వచ్చి
ాతని యాధ్వర్యవమునఁ బరిశోధనలు చేసి, వాని వాని
ఁతములను వ్రాసి యుంచుకొనుచుండిరి వీని నన్నిఁటిని గలిపి
ప్పటి కప్పుడు ప్రకటించుచుండిననే కాని నలువురకుఁ దెలి
ఁటయు దానివలంచి చెప్పలపై విమర్శలు బయలుదేఱుటయు

జరగదు. శాస్త్రాభివృద్ధి కిట్టి ప్రచురణము లెంతయో యవసరమైనను నాఁటికి దేశమున భౌతికవిజ్ఞాన పత్రికయే కఱవాయెను ఈ లోపముఁ దీర్ప రామ నూహించుచుండెను

ఇంతలో రామనుకీర్తిచంద్రికలు మిన్నుముట్టుచుండుటచే నాతఁడు కలకత్తాయందలి భారతీయ భౌతికవిజ్ఞానకృషి సంఘమునకు గౌరవకార్యదర్శిగా నేకగ్రీవముగ నెన్నుకొనఁబడెను ఈయదనున రామ నాసంఘము పక్షమునఁ జిన్న సంచికల (Bulletins) రూపమున నాయాయీ విజ్ఞాన పరిశోధనముల ఫలితములను దొలుదొలుతఁ బ్రకటింపఁ గడఁగెను. కాని, యాపద్ధతి యంతతృప్తికరముగా లేనికారణమున 'భారతీయభౌతిక శాస్త్రాభివృద్ధి కృషిసంఘ నివేదిక' యనుపేర నొకవిజ్ఞానపత్త్రిక నారంభించి యందుఁ దనవియుఁ దనశిష్యులవియు నగుపరిశోధనముల ఫలితములను బ్రకటించుచు విజ్ఞానప్రపంచమునకు సుజ్ఞాన భిక్ష నొసఁగెను కాలక్రమమున నీపత్రికయే భారతీయభౌతికవిజ్ఞానపత్రిక (Indian Journal of Physics) యనుపేర విశ్వవిఖ్యాతి నార్జించుచున్నది

దిగ్విజయయాత్రలు

మహాపురుషులకీర్తిచంద్రిక లొక గ్రామమునుగాని యొక దేశమును గాని యంటిపెట్టుకొని యుండవు. వానికి నదులు, సముద్రములు, పర్వతములు, దూరభారములు నడ్డురాఁజాలవు. అవి విశాలప్రపంచము నంతటి నావరించితీరును అట్లేగామను పండితునికీర్తి యప్పటి కప్పుడే ప్రపంచమున వ్యాప్తిగాంచెను

౧౯౨౧ వ సంవత్సరమున జరిగిన యాంగ్లసామ్రాజ్యాంతర్గత విశ్వవిద్యాలయమహాసభకు భారత దేశపక్షమున నాతఁ డేక గ్రీవముగఁ బ్రతినిధిగా నెన్నిక య్యెను. ఈసభ 'ఆక్సుఫర్డు'లో జరగెను. దాని కోడపైఁ బోవుచునే రామను మధ్యధరా సముద్రవిచిత్రనీలపరిరేఖ (**Wonderful blue opalescence of the Mediterranean Sea**) కాశ్చర్య మందెను. దాని పుట్టువునకుఁ బూర్వోత్తరముల నెఱుఁగు విజ్ఞానశక్తి యాతనికిఁ గలిగెను. వెంటనే యావిజ్ఞానరహస్యముగుట్టు బయలుపెట్టఁ బరిశోధన మారంభించి యాతఁడు సునిశితమేధాశక్తితో - సముద్రపు నీటిలోఁ గలయనంతము లగు నణువులు నీటిలోఁ బ్రవేశించుచుండు సూర్యకిరణముల కాంతిపుంజమును బరిక్షేపించుటచే దాని కానీలపరిరేఖ సిద్ధించినదని - లోకమునకుఁ జాటెను.

దీనితో స్వదేశముననే ప్రకాశించుచు విదేశములలో మినుకు మినుక నునీతనికీర్తిదీప మటఁగూడఁ బ్రకాశింప మొదలిడెను. నాఁటిసభలో నాతఁ డొసఁగినవిజ్ఞానగర్భితోపన్యాస మెల్లరిమన్ననల నందఁగనెను. అచటఁ జేరినవిఖ్యాతాంగ్లపరిశోధకు లెందఱో యీతనిపరిచయమున కానందించిరి. రామను పండితునకుఁ బేరెన్నికగన్న వైజ్ఞానికులసుపరిచితియేర్పడెను.

ఇటు లాంగ్లదేశమునఁ గీర్తిశాలియై భారతదేశమునకు వచ్చినతరువాత రామనుపండితున కొకయాహ్వానము వచ్చెను. అది కెనడాదేశమున విజ్ఞానాభివృద్ధికై పర్యటింపఁ దలఁచిన యాంగ్లశాస్త్రవేత్తల సంఘమునుండి.

ఈవిజ్ఞానయాత్రకుఁ దలపనితలంపుగా వచ్చిన యవకాశమునకు రామనుపండితుఁడు సంతసించి యంగీకరించి కెనడా దేశమున నాంగ్లశాస్త్రజ్ఞులతోఁ బర్యటించియు నేకవిజ్ఞాన విషయములఁ గూర్చి యనేకప్రదేశములలో నుపన్యసించెను.

ఇంతలో నాతనికి 'ఫిలడల్ ఫియా'లో జరగఁబోవు 'ఫ్రాంక్లిన్' సంఘశతవార్షికోత్సవ సందర్భమున భారతదేశమున కేకైక ప్రతినిధిగా విచ్చేసి పాల్గొన నాహ్వానము వచ్చెను. దానికిని నాతఁ డంగీకరించి యాయుత్సవములలోఁ బాలుగొని పేరెన్నికఁగాంచెను. అచటనే రామనుపండితున కమెరికా వైజ్ఞానిక శిరోమణి యనఁదగు రాబర్టు మిల్లికను దొరతోఁ బరిచయము నాతని యభిమానగౌరవములను జూఱగొను నవకాశమును లభించెను.

ఆసంవత్సరముననే (౧౯౨౪) లండనులోని 'రాయలు సొసైటీ' వారు రామనును దమసంఘగౌరవసభ్యునిగాఁ జేర్చుకొని గౌరవించిరి.

రామనునకు మిల్లికనుదొరతోఁ గలిగిన పరిచితి మూలముననే కాలిఫోర్నియాలోని పారిశ్రామిక విద్యాసంస్థ (Institute of Technology) లో నపుడపుడు వచ్చి యుపన్యసించు నాచార్యపదవి (Visiting Professor) లభింప దాని నాతఁడు నాలుగుమాసములు నిర్వహించి ౧౯౨౫ సంవత్సరము మార్చినెలలో మనదేశమునకుఁ దిరిగివచ్చెను.

మనదేశమునకు వచ్చి మరల నూతనపరిశోధనలఁ జేయుచునుండఁగా ననతికాలముననే యాతనికి రష్యాదేశమున

నినుగ్రాడు, మాస్కో నగరములలో జరుగుచున్న రష్యావైజ్ఞానసమితి ద్విశతవార్షికోత్సవములోఁ బాలుగొనరమ్మని యాహ్వానము వచ్చెను. అపుడు రామను ఆ సమావేశముల కేఁగి యెన్నియో యుపన్యాసములమూలమునఁ దనప్రతిభనే కాక భారతీయప్రతిభను రష్యాకే కాక జగత్తున కెఱుకపఱచి తిరిగి వచ్చుచు యూరపుఖండపర్యటన మొనరించి వివిధవిజ్ఞానకేంద్రములను, వివిధపరిశోధనాలయములను, వివిధవిజ్ఞానికశిరోమణులను దర్శించి నూతనానుభవములను సంపాదించి తిరిగి కలకత్తా విచ్చేసి మఱల యథాప్రకారముగాఁ బరిశోధనల నిర్వహింపఁజొచ్చెను.

రామను సిద్ధాంతము
(Raman effect)

ఇట్లుండి ౧౯౨౮ వ సంవత్సరమున రామనుపండితుఁ డొక మహోన్నతమైనపరిశోధనమును జేసి యొక నూతన పరిక్షేపణఁ (New Radiation) గనుఁగొనెను. ఇదియే రామను సిద్ధాంత (Raman Effect) మనుపేర విశ్వవిఖ్యాతి నార్జించెను. దీనిసార మిది ఒకేరంగు గలకిరణము కాంతిని బ్రసరింపఁజేయు దారి-పారదర్శకయాన ద్వారము-నుండి ప్రవహించునపుడు పరిక్షేపించును ఈపరిక్షేపించిన కిరణము మొదటికిరణమునకుఁ గలరంగును గాంచక యొక క్రొత్త రంగునకు మార్పుచెందును. ఈవిధముగా మార్పు చెందినరంగెల్లకాలము నొకేవిధముగా నుండక పారదర్శకయానము పైనే యాధారపడి హెచ్చుచుఁ దగ్గుచు నుండును.

తేజశ్శాస్త్రమున నీపరిశోధనమునఁ గలిగిన విశిష్టత యత్యంతము. ఈపరిశోధనవలననే రామనుకీర్తి ప్రతిష్ఠలు ప్రపంచమంతటను సుప్రతిష్ఠితము లయ్యెను. ఇంతటి మహోన్నత పరిశోధనమును జేసినది రామను పండితుఁడు కోట్లు కొలఁదిధనము వెచ్చించి పరికరముల సమకూర్చుకొన్న పాశ్చాత్యవిజ్ఞాన కేంద్రములలోఁ గాదు. సామాన్యపరికరముల కైనను నోచుకొనని దాస్యశృంఖలాబద్ధ మగు భారతదేశముననే. మఱియు సర్వజనులకు లభించుచు సృష్ట్యాదినుండి ప్రాఁగగుచున్న సూర్యకిరణముల సాహాయ్యముననే యీతఁడు పరిశోధనమును జేసియుండుట విశేషముల కెల్ల విశేషము.

ఈపరిశోధనమునకు సంతసించియే ౧౯౨౮ లో ఇటాలియను వైజ్ఞానికసమితివారు 'మెట్యూసీ' పతకము నిచ్చి రామనుపండితు నత్యంతముగా గౌరవించిరి. ఇది మొదలు రామనుపండితునకుఁ గలుగుచు వచ్చుచున్న బహూకృతులు సత్కారములు తామరతంపరలై లెక్కకు మిక్కిలి కాఁజొచ్చెను.

నోబెలుబహూకృతి

ఇటు లుండ, ౧౯౨౯ వ సంవత్సరములో నమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములఁ గల 'ఫెరడే' సమితి వారణువర్ణపట్టిక (Molecular Spectra) ను గుఱించి సమగ్రముగఁ జర్చించుటకు విశ్వవైజ్ఞానికుల నెల్లర నాహ్వానించుచు మన రామను పండితునిగూడఁ బిలిచిరి. రామ నంగీకరించి యాదేశ

మీఁగి యనేక వైజ్ఞానిక విషయములను దెలిపి తిరిగివచ్చుచు యూరపుఖండమందలి వివిధజ్ఞాన కేంద్రములను బహుసంఖ్యాకు లగు విజ్ఞానులను మరలఁ జూచి వారివారి యాదరగౌరవము లకుఁ బాత్రుఁ డయ్యెను.

ఆసంవత్సరముననే భారత ప్రభుత్వము రామను ఘన తను గ్రహించి యానందసూచకముగా నాతనికి "సర్" బిరుదము నిచ్చి తన్నుఁ దాను గౌరవించుకొనెను. అపుడు భారతదేశవైజ్ఞానిక మహాసభ చెన్నపురిలో జరగనుండెను. దానికి రామనుపండితు నేకగ్రీవముగా భారతవైజ్ఞానికు లెల్లరు నధ్యక్షునిగా నెన్నుకొనిరి.

౧౯౩౦ వ సంవత్సరములో రామనుపండితుని సగౌర వముగా నాహ్వానించి లండనులోని రాజసమితి (Royal Society) వారు 'హ్యూస్' పతకము నిచ్చి నిరుపమాన మగు గౌరవము నీతనిపైఁ జూపిరి.

వినయసంపద యుండి విద్యావిషయమున శ్రద్ధ పట్టు దల గలిగి విజ్ఞానమే జీవితపరమావధిగా నెంచి యొక్క నిముసమైనను వ్యర్థముగాఁ గాలక్షేపము చేసి యెఱుఁగని యేవ్యక్తికైనను నేదేశమునకైనను నెంతెంత గౌరవము లైనను లభింపక మాన వనుటకు మనకు రామను పండితుఁడే పెద్దయుదాహరణము. ఆతనికి లభించిన గౌరవములు నాతఁ డందినసత్కారములు నెన్ని యొకపట్టిక నీయఁ దలఁచుచో నది యొక పెద్ద గ్రంథమంత యగును.

సాధారణముగా నెవ్వరు నందఁజాలని యీపైఁ గౌరవ
ములేకాక రామనుపండితునకు విశ్వవిఖ్యాతమైన గౌరవ
మొకటి ౧౯౩౦ వ సంవత్సరమున జరిగెను. ప్రపంచమంతటి
లోను నేరంగమందైనను సర్వోత్తమ మగు పనిచేసినదియొక
విజ్ఞానవేత్తకుఁ గాని రాజనీతినిపుణునకుఁ గాని కవిపండితు
నకుఁ గాని యేఁటేఁట నొక్కొక్కనికి బహూకృతి యొకటి
యిచ్చుటకు "ఆల్ఫ్రెడ్ నోబెల్" అను స్వీడిషు దేశపారిశ్రా
మిక వేత్త తనపేర నొకనిధి నేర్పాటుచేసెను. దీనినిబట్టి
"నోబెలు బహూకృతి" గతించిన యేఁబది సంవత్సరముల
నుండి పరిపాటియయ్యెను. ఆసంవత్సరము ప్రపంచవైజ్ఞానికు
లందఱును జేరి యీయేఁటిబహూకృతికి రామనుపండితునకు
మించిన యర్హుఁడు లేఁడని యేకగ్రీవముగా నిర్ణయించిరి.
ఈనిర్ణయమువలన రామనుపండితునకు నాతనిమూలమున
భారతదేశమునకుఁ బ్రపంచమున నొక మహోన్నతగౌర
వము లభించె ననుటలో సందేహము లేదు.

రామనుపండితుఁడు ౧౯౩౦ వ సంవత్సరము నవంబరు
నెలలో నోబెలుబహూకృతిని స్వీకరించుటకొఱకై స్వీడను దేశ
మందలి స్టాకుహోము నగరమునకుఁ బయన మయ్యెను. ఆతఁ
డానగరమున కేఁగి మహాగౌరవము లంది పిమ్మట డిసెంబరు
పదియవనాఁడు జగత్ప్రసిద్ధ మగు "నోబెలు" బహుమతిని
గైకొని యామఱునాఁడు నోబెలు మహోపన్యాస మొసఁగి
వైజ్ఞానికజగదాకాశమునఁ దేజోరాశి యగు ధ్రువ తారయై

వెలుఁగొందెను. ఈ ధ్రువతారవలననే భారతదేశమునకుఁ బ్రపంచ విజ్ఞానాకాశమునఁ జంద్రపదవియే లభించెను.

ఒకవ్యక్తి సునిశితమేధాశక్తివలన, నొక్కవ్యక్తి నిరుపమాన విజ్ఞానవిశేషములన, నావ్యక్తికే కాక యాతని కుటుంబమునకే కాక యాతని గ్రామమునకే కాక యాతని రాష్ట్రమునకే కాక యాతని దేశమునకు సభ్యజగత్తున నెంతెంత గౌరవము లభించునో మన మీతని చరిత్రవలన గ్రహింపవలసి యున్నది. ప్రతివిద్యార్థియు రామనుపండితున కున్న యుత్సాహము, నాదర్శము, దీక్ష, శ్రద్ధాభక్తులు, నిరంతరకార్యదీక్షాశూరత, నలవఱుచుకొని విఖ్యాతినార్జింపవలయునని యెంచవలయును. అవి లేక "గ్రుడ్డియెద్దు చేనఁ బడినట్లు" చదివిన చదువువలనఁ "బుట్టలోని చెదలు పుట్టవా గిట్టవా" యన్న వేమనసూక్తియే మన కన్వయించును.

ఇతర గౌరవములు

నోబెలుబహూకృతి స్వీకరించిన తరువాత రామను పండితుఁడు మన దేశమునకుఁ దిరిగివచ్చుచు మరల యూరపు ఖండమందలి వివిధవిజ్ఞానకేంద్రములను దర్శించెను. ఆతనికిఁ బ్రతికేంద్రమునందును వర్ణింపనలవికానిరీతి నెన్నెన్ని గౌరవ మర్యాదలో లభించెను.

ఆతఁడు స్వదేశమునకుఁ దిరిగివచ్చి తనపని తాను జేసికొనుచుండఁగా ౧౯౩౨ వ సంవత్సరమున నాతనిని 'పారిసు' విశ్వవిద్యాలయమువారు పిలిచి గౌరవించి గౌరవడాక్టరేటు పట్టము నిచ్చి పీఠ్కొలిపిరి.

ఇదికాక రామనుపండితుని గౌరవించిన విశ్వవిద్యాలయములు నాతని కిచ్చినగౌరవబిరుదములు లెక్కకు మిక్కిలియైనవి. కలకత్తా, కాశీ,డక్కా, మదరాసు, ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయములు మనదేశమునను, పారిస్, గ్లాస్గో, ఫ్రీబర్గు, లండను మున్నగు విదేశ విశ్వవిద్యాలయములు రామనుపండితుని పై గౌరవపట్టవర్షమును గురిపించి తమకట్టియవకాశమునదృష్టము కలిగినందులకు మురిసిపోయి యానందమున మిన్నుముట్టినవి.

ఇఁక, నీతనిని గౌరవసభ్యునిగఁ జేర్చుకొన్న సంస్థల పట్టిక నిచ్చుట సాధ్యము కానిపని. భారతీయరసాయన శాస్త్రసంఘము, గణితశాస్త్రసమితి, అఖిలభారతవైజ్ఞానిక సమితి మున్నగు సంస్థ లెన్నియో యాపని చేసినవి. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము, కాశీవిశ్వవిద్యాలయము తమ విద్యాలయములలో నీతనిని గౌరవభౌతిక శాస్త్రాచార్యునిగా నియమించుకొని గర్వించినవి.

రామనుపండితుఁడు మరల ౧౯౩౭ న సంవత్సరమున నంతర్జాతీయభౌతికశాస్త్రమహాసభలోనుపన్యసించుటకుభారత దేశప్రతినిధిగా'బొలోఞ్''పారిస్' నగరముల కేఁగి యుపన్యసించి యితోధికకీర్తిప్రతిష్ఠలతో మన దేశమునకుఁదిరిగివచ్చెను.

తరువాత ౧౯౪౧వ సంవత్సరమునఁనమెరికాసంయుక్త రాష్ట్రవిజ్ఞానసమితి రామనుపండితునకు 'ఫ్రాన్క్లిన్'పతకము నిచ్చి మరల సన్మానించెను. అనంతరము,చైనావైజ్ఞానికసమితి రామనుపండితుని గౌరవసభ్యునిగాఁ జేర్చుకొనెను. మఱియు

నొసఁగి రామనుపండితున కనేకగౌరవస్థానముల నిచ్చి వివిధ సత్కారముల నొనర్చి యాతనియసమాన శేముషిని గుర్తించిరి

భారతవిజ్ఞాన సంస్థ

(Indian institute of Science)

పరప్రభుత్వము పాలించుచున్నను భారతదేశమునఁ బదార్థవిజ్ఞాన పరిశోధన లటనట జరుగుచు వచ్చినను, జెప్పు కొనఁ దగిన బరిశోధనల కెల్ల కలకత్తానగరమే ముఖ్య కేంద్రమై యుండెడిది. దానికిఁ బ్రధానకధానాయకుఁడు రామనుపండితుఁడే యై యుండెను

కాని, ౧౯౩౩ వ సంవత్సరము భారతవైజ్ఞానిక చరిత్రలో సువర్ణాక్షరములతో లిఖింపఁ దగినసంవత్సరము ఆయేఁడే మనదేశమందలి పారిశ్రామికసంస్థలలో నగ్రేసర మనఁ దగిన టాటాకంపెనీ యొకగొప్పవిరాళము నొసఁగు టయు దానిసక్రమవినియోగమునకు భారత మైసూరుప్రభుత్వ ముల సంయుక్తయాజమాన్యమున బెంగుళూరులో నొకభార తవిజ్ఞానసంస్థ (Indian Institute of Science) నెలకొను టయు జరిగెను. అంతే కాదు; ఆసంస్థకు మొట్టమొదటి పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రాచార్యుఁడుగా రామనుపండితుఁడు నియ మితుఁ డగుటయే యింతకన్న నెక్కువవిశేషము. దీనితోఁ దక్షిణభారతమున నొకప్రశస్త మగు విజ్ఞానపరిశోధక కేంద్ర మేర్పడి మనకు మిక్కుట మగు మేలు చేకూర్చెను.

రామనుపండితుఁడు కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమును, భారతీయవిజ్ఞానకృషిసంఘమును, విడువలేక విడిచి బెంగు

భూరు చేరుటతో నుత్తరమున నారంభమైనవిజ్ఞానజ్యోతి దక్షిణమునఁ బ్రకాశింపఁజొచ్చెను.

బెంగుళూరులో నుండి రామనుపండితుఁడు చేసిన పరిశోధనలలో నద్వితీయ మని పేరెన్నికగన్న దాతని స్ఫటిక నిర్మాణపరిశోధనము. 'ఆపరిశోధనలఫలితముగా నాతఁడు ప్రకటించిన ఘనపదార్థస్థితి సూత్రము (Raman's Theory of Solid state) మిక్కిలి పేరెన్నిక గాంచినది. అది యీ వఱలో నాతనికి విశ్వవిఖ్యాతి నార్జించిపెట్టిన "Raman effect" తోఁ దుల్యమైనదని పెక్కురువిజ్ఞులు వక్కాణించిరి.

భారతీయ విజ్ఞాన పరిషత్తు
(Indian Academy of Sciences)

ఇట్లు రామనుపండితుఁడు బహుపరిశోధనలు తాను జేయుచు విద్యార్థులచేఁ జేయించుచునే భారతీయవిజ్ఞానపరిషత్తు (Indian Academy of Sciences) ను స్థాపించెను. ఈవిజ్ఞానపరిషత్సమావేశము సంవత్సరమున కొకసారి యొక విశ్వవిద్యాలయకేంద్రమున జరుగును. ఆసమావేశములందు వివిధపరిశోధకులు చేసినవైజ్ఞానిక పరిశోధనములను గుఱించి శాస్త్రవేత్తలు చర్చించుటయే కాక యాయానూతనపరిశోధనలు భారతదేశాభివృద్ధి కెట్లు వినియోగపడు నన్న విషయములు కూడ నట సంపూర్ణముగాఁ జర్చించు నేర్పాటు జరిగెను. ఈపరిషత్తున కనుబంధముగా భారతీయవైజ్ఞానికుల పరిశోధనాఫలితముల నెప్పటికప్పుడు ప్రపంచమునకు వెల్లడించుటకుఁ దా నిదివఱలోనే కలకత్తాలో స్థాపించిన

విజ్ఞానపత్త్రిక యొక్కటే చాల దని యెంచి భారతీయ విజ్ఞానపరిషత్సభానివేదిక (Proceedings of the Indian Academy of Sciences) అనుపేర నొకటియు "వర్తమాన విజ్ఞానము" (Current Science) అనుపేర నొకపత్త్రికయు నిట నాతఁడు స్థాపించెను

చిరకాల మిట్లు రామనుపండితుఁడు భారతీయవిజ్ఞాన పరిషత్తునుండి, ౧౯౪౭వ సంవత్సరమునుండియు బెంగుళూరు లోనే "రామనుపరిశోధనాసంస్థ" యనుపేర సొంతముగా నొక సంస్థను స్థాపించి,యక్కడ నెన్నో పరిశోధనలు చేయ మొదలిడెను.

ఇట్లుండఁగా రెండవప్రపంచయుద్ధము సంభవించెను. ఏవిధమైనవిజ్ఞాన మైనను వృద్ధిపొందవలయు నన్న దేశమునఁ బ్రశాంతపరిస్థితు లుండితీరవలయును యుద్ధభీతియున్న దేశములు యుద్ధములో నిమగ్న మైన దేశములు కూడ యుద్ధపరిశ్రమ లందే యెక్కువశ్రద్ధ వహించి మిగిలిన విజ్ఞానవిషయములలో నేమియు నుత్సాహ మీయకపోవుట సహజము ఈయుద్ధ మేఘములు ప్రపంచము నావరించి యున్నంతకాలము ప్రశాం తముగాఁ బరిశోధనలు జరుగనేరవు ఇదియే మనదేశమున సంభవించినది

ప్రప్రథమజాతీయ పరిశోధనాచార్యపదవి

దైవవశమున రెండవప్రపంచయుద్ధము సమాప్తమగు టయు ౧౯౪౭ ఆగష్టు ౧౫వ నాఁడు భారతదేశమునకు స్వాతం త్రత లభించుటయు జరగెను. బ్రహ్మాండ మగునీపరిణామము వలన భారతదేశమున నన్నిరంగములలోను నవజవజీవములు

పొడకట్టెను. భారతవిజ్ఞానచరిత్రలోనైత మీమార్పు మిక్కిలి గణనీయ మయ్యెను. నూతనజాతీయప్రభుత్వము భారతదేశ క్షేమమును సహస్రముఖములఁగాంక్షించి మనకు సహజముగా లభించు ప్రకృతిసంపదల నన్నిటిని సద్వినియోగపఱచుకొన వలయు ననియు, నందునిమిత్తము విజ్ఞానాభివృద్ధి కున్నత మగు దోహదము నొసఁగవలయు ననియు, నెంచి కార్యశూరత చూపఁ దొడఁగెను

భారతజాతీయప్రభుత్వము విజ్ఞానాభివృద్ధివిషయమునఁ జేసినమహోన్నత కార్యములలో మొట్టమొదటిది భారత ప్రభుత్వపరిపాలనశాఖలోఁ బ్రత్యేకించి యొకవిజ్ఞానపరిశోధక శాఖ నేర్పఱచుట యే. ఈశాఖ యేర్పడుటే గొప్పవిశేషము. దాని నభ్యుదయగామి, విజ్ఞానశిఖామణి, విశాలహృదయుఁడు, వివేకవంతుఁడు, ప్రధానమంత్రి యగునెహ్రూపండితుఁడే చేపట్టుట విశేషముల కెల్ల విశేషము.

అటుపిమ్మటఁ జిరకాలమునుండి వైజ్ఞానిక ప్రపంచమున రామనుపండితునకుఁ గలయున్నతగౌరవమునుబట్టియు నాతని బుద్ధివికాసము, పరిశోధనాచాతుర్యము, మొక్కవోనియుత్సాహము, నిరంతరకార్యశూరత, స్వదేశవిజ్ఞానాభివృద్ధికాంక్ష వీని నన్నిటిని బట్టియు నాతఁడు భారతదేశమున కొనగూర్చిన మహాసేవ, కొనితెచ్చిన యద్వితీయగౌరవము– వీనికిఁ గృతజ్ఞతాపూర్వకముగను, భారతజాతీయప్రభుత్వము రామనుపండితునే ప్రప్రథమ జాతీయపరిశోధనాచార్యునిగా నియమించుభాగ్యము నందఁగన్నది

౧౯౪౦ సంవత్సరము జనవరి నెలలో నాఁటి మనయుప ప్రధాని ఢిల్లీనగరమున నావిష్కరించిన 'భారతజాతీయ పదార్థవిజ్ఞాన పరిశోధనాగారము' (The National Laboratory) జగత్ప్రసిద్ధమైనదగుటయు దానికి రామనుపండితుని సాహాయ్య సంపత్తియు సౌహార్ద భాగ్యమును గలుగుటయుఁ గూడ భారతదేశభాగ్య మని చెప్పక తప్పదు

ఇట్లు రామనుపండితుఁడు దినదినము నున్నత గౌరవములను మహోన్నతపదవులను నందుచుండియు భారతదేశ సౌభాగ్యమే పరమాశయముగాఁ బెట్టుకొని పరిశోధనల సాగించుచు నాయురారోగ్యభాగ్యములతో జీవించియుండుట భారతీయుల మగు మన మహాభాగ్యము

ఇతర పరిశోధనలు

రామనుపండితుఁడే చేసిన యితరపరిశోధనము లెన్నో యున్నవి అం దాతఁడు ఎం ఏ, చదువుచుండఁగనే శబ్ద శాస్త్రమందు "మల్డే" యను వైజ్ఞానికుఁడు చేసిన ప్రయోగమునకు నూతనావకాశములను సూచించుట యొకటి ఇదియే రామనుపండితునకుఁ దొలుదొలుతెఁ జెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయమువారి స్వర్ణపతక బహూకృతిని సంపాదించి పెట్టినది. తరువాత నీతఁడు ప్రాచ్య పాశ్చాత్య సంగీత వాద్యవిషయములఁ జేసినపరిశోధన శబ్దశాస్త్ర పరిశోధనలో నీతని కొక విశిష్టస్థానమును సంపాదించి యిచ్చినది. పాశ్చాత్య వాద్యములయందు ప్రయోయించు "wolf note" అనుదాని వీణా

తంతువుల ప్రకంపన విధానమును గూర్చి యీతఁడు చేసిన పరిశోధన యొకటి మన సంగీతవాద్యము లగు వీణ, తంబుర మున్నగువానియందు జనించు మనోహరధ్వని వాని కమర్చిన పీఁటలయుఁ ద్రాళ్ళ బిగింపులయు ప్రభావముననే యని యీతఁడు తేల్చిన పరిశోధన మింకొకటి ఈతఁడు 'లండను' లోని 'సెంటుపాల్సుచర్చి' లోను, కలకత్తానగరమందలి 'విక్టోరియా మ్యూజియము' లోను గలుగు ప్రతిధ్వనులఁగూర్చియుఁ గొన్ని పరిశోధనలఁ జేసియుండెను ఇటీవల నీతఁడు రత్నములను గూర్చి చేసినపరిశోధనయు నాతని కెంతయో కీర్తి నొసఁగి యున్నది ఇట్టి మహాశయునకు ౧౯౪౦ అక్టోబరు ౨౫ వ తేదీని భారతప్రధాని నెహ్రూపండితుఁడు దనయాస్థానమున సమితగౌరవముచేసి వేనోళ్ళ నీతనిఁ గీర్తించినాఁడు.

రామనుపఁడితుని దేశసేవ

రామనుపండితుఁ డిట్టిపరిశోధనలఁ జేయుచునే యుత్తమ పరిశోధకుల నెందఱినో తయారుచేసి వారివారికిఁ దగినశిక్షణ మిచ్చియుండు టొకగొప్పవిషయము ఇంతేకాక, వివిధ విశ్వవిద్యాలయములలోనున్న విజ్ఞులుచేయుపరిశోధనముతీవ్రముగా సాఁగుటకును నవియున్నతఫలితములనుద్వరితగతి నొసఁగుటకు నీతఁడుప్రత్యక్షముగాఁ గాకున్నఁ బరోక్షముగ నైనను సాధన భూతుఁడగుచున్నాఁడు మఱియు,నూతనముగాస్థాపించియున్న స్థాపింపఁబడుచున్న విశ్వవిద్యాలయములకు, విజ్ఞానశాస్త్రకళాశాలలకు, పరిశోధనాసంస్థలకు, విజ్ఞానకేంద్రములకుఁదనసాహాయ్యసంపత్తినొసఁగుచు వానిని దీర్చి దిద్దుచుఁ బ్రధానపాత్ర

నరించుచు వానివానిపురోభివృద్ధికి వెలలేనిసేవ యీతఁడు చేయుచునే యున్నాఁడు. అనేకవిశ్వవిద్యాలయముల స్నాతకోపన్యాసములలో, మఱి యనేక సంస్థల వార్షికోత్సవములలో, నింక నెన్నో సమితులసభలలో వెల కట్టరానివాక్యముల నిచ్చి నిరుపమాన మగు దేశసేవ యీతఁడు చేయుచునే యున్నాఁడు

ఉపదేశసారము

ఆయాసందర్భములలో రామనుపండితుఁ డొసఁగిన యుపదేశరత్నములను గొన్నిటినైన మన మెఱుఁగొని దాఁచుకొనవలసిన యవసర మెంతయోఁ కలదు. ఆతని యుపదేశసారమిది

"భారతీయులను మించిన ప్రతిభాశాలురు ప్రపంచమున లేరు కాని, యున్నబాధ యొక్కటి కలదు నాకన్న మిన్న యెవఁడని యుత్సాహము తెచ్చుకొనుటకు బదులు పాశ్చాత్యునికన్నఁ దాను దక్కువయని యనుకొనుభావ దౌర్బల్యమే భారతీయుని పతనహేతువైనది. మనకుఁ బరిశోధనావకాశము లేవి? మన మేమిచేయఁగల? మనుకొనుట యవివేకము ఉన్న వానినే యుపయోగించుకొని మనప్రతిభ చూపనలయును"

"విజ్ఞానము మఱింతవిజ్ఞానము ఇంక నింతవిజ్ఞానము. ఇదియే మన యాదర్శము కావలయును. పాశ్చాత్యవైజ్ఞానికుల మారణయంత్రముల నవలీలగా జయింపఁ గలుగు విజ్ఞానము మనకుఁ గలదు. మన యాసక్తి, దీక్ష, పట్టుదల, బుద్ధికుశలత, నిరంతరకృషి - వీనివలన మన మేదైనను సాధింపఁ గలము."

"విజ్ఞాన మను కామధేనువు నాశ్రయించి మానవుఁడు పొందరాని కోరికలే లేవు. మన పరిశ్రమాభివృద్ధికి, మన నిత్య జీవితావసరములకు, దారిద్ర్యమును బాఱఁద్రోలుటకు మనము వైజ్ఞానికులమే కావలయును."

రామనుపండితుని యనుయాయులు

రామనుపండితుఁడు కలకత్తాలో నున్నపు డాతని యాధ్వర్యవమునఁ దేశశ్శాస్త్రమునఁ జక్కని పరిశోధనలు చేసి కీర్తి గడించినవా రనేకులు గలరు. వారిలో డాక్టరు కె. ఎస్. కృష్ణన్, ఇచ్ఛాపురపు రామకృష్ణారావు, సూరి భగవంతము, మున్నగువారు ముఖ్యులు.

వీరిలో డాక్టరు కె.ఎస్. కృష్ణన్ రామనుపండితుని దీక్ష, ఓరిమి, విజ్ఞానతృష్ణ, నిరంతరకృషి, ఉత్సాహము మున్నగు సుగుణముల నాతనినుండి పుణికిపుచ్చుకొని యున్నతపరిశోధనలు చేసి మిక్కిలి ఖ్యాతి గాంచినాఁడు. రామనుపండితుఁడు ౧౯౩౩వ సంవత్సరములో బెంగుళూరులోని భారతవిజ్ఞాన సంస్థకు వచ్చివేసినతరువాత, కలకత్తాలో మఱుచటి వత్సరము మహేంద్రలాల్ సర్కారుపేర నెలకొల్పఁబడిన భారతవిజ్ఞాన కృషి సంఘ ప్రధానాచార్యపీఠమును సగౌరవముగా నలంకరించినవాఁ డీతఁడే ఏడెనిమిది సంవత్సరములు కృష్ణ నచట బహుపరిశోధనలు చేసియున్నాఁడు అందు "సూదంటురాయి" "స్ఫటికము" మున్నగువానిమీఁద నీతఁడు చేసిన పరిశోధన లత్యద్భుతములు ఈతని ఖ్యాతి కచ్చెరు వంది యులహాబాదు

విశ్వవిద్యాలయమువా రీతనిని దమ పదార్థవిజ్ఞానాచార్యునిగా నాహ్వానించి తీసికొనిరి. అక్కడనీతఁడు ముక్కవోనిదీక్షతోఁ బెక్కు పరిశోధనలు నేఁటికిని జేయుచునే యున్నాఁడు.

మొట్టమొదట నాంధ్రదేశములోనివిజ్ఞానపరిశోధనలకు బెట్టినది పేరు విజయనగరకళాశాల. వానికిఁ బ్రముఖపాత్రను వహించినమేధాని డాక్టరు అప్పాద్వేదుల లక్ష్మీనారాయణ ఆయనపర్యవేక్షణక్రింద రామనుపండితుని యాశీర్వచనములతోఁ బరిశోధనలు చేసి యాపిమ్మటఁ బాశ్చాత్యదేశముల కేఁగి యున్నతశాస్త్రవిద్య నభ్యసించి తిరిగివచ్చి తమపదార్థ విజ్ఞాన పరిశోధనలచే వాసిగన్నవారిలో రామకృష్ణారావు, భగవంతము, రంగధామరావు ముఖ్యులు. వీరు నేఁటికి నున్న తపదవులలో నుండియు విజ్ఞానపరిశోధనలు చేయుచునే యున్నారు.

ఈవిధముగా రామనుపండితుని సాహాయ్యసౌహార్ద సంపదల నంది యాతనివలనఁ గీర్తిప్రతిష్ఠలు గాంచినవా రెందఱో కలరు వీరు కాక, రామనుపండితుని మిత్రులై యాతనిసూచనలను గ్రహించుచు నపుడపుడు పరస్పర పరిశోధనల ఫలితములను, వానిమంచిచెడ్డలను జెప్పుకొనుచు విఖ్యాతులైనవారిలో ముఖ్యులు మేఘనాధసాహా, హామీాజహాంగీరు భాభా మున్నగువారు వీరిలో మేఘనాధసాహా ౧౯౨౩ నుండి ౧౯౩౮వఱకు అలహాబాదు విశ్వవిద్యాలయములోఁ బదార్థవిజ్ఞానాచార్యుఁడుగా నుండి ౧౯౩౮వ సంవత్సరము నుండి కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమున 'పాలిట్ పదార్థ విజ్ఞానాచార్యుఁడుగాఁ బని చేయుచున్నాఁడు ఈతని ప్రఖ్యాత

పరిశోధనలు "అయనీకరణ సిద్ధాంతము" "ఖగోళవర్ణపట్టిక" (spectrum) మున్నగునవి.

ఇఁక, భాభా విదేశములనుండి యుద్ధకారణమున స్వదేశమునకుఁ దిరిగివచ్చి బెంగుళూరుచేరి రామనుపండితుని సౌహార్ద సఖ్యముల గడించి భారతవిజ్ఞానసంస్థయందు సహాయపదార్థ విజ్ఞానాచార్యుఁడుగాఁ జేరినాఁడు. ఈతఁడు యువకుఁడు. చక్కని యుత్సాహము కలవాఁడు. పరిశోధనలయందు దీక్ష యీతని కపరిమితము. ఆకారణములచే నీతఁడు రామనుపండితుని కడ నుండి 'కాస్మిక్ కిరణములు" "కాస్మిక్ కిరణసంపాతము వలని యుత్పత్తి" "హైట్లర్ కాస్కేడుసిద్ధాంతము" వీనిపై నమోఘమగు ఫలితమును జూపి యుండి జగద్విఖ్యాతిఁ గాంచినాఁడు ఈతని ప్రతిభఁ గనిపట్టియే బొంబాయినగరమునందలి తాతా సంస్థవారీతని నాహ్వానించి తమపరిశోధనసంస్థకుఁ బ్రధానినిర్వాహకునిగాఁ (Director) గైకొని గౌరవించిరి. ఈతఁ డిప్పుడచ్చట నుండి నిరంతర కార్యదీక్షతో "కాస్మిక్ కిరణముల" పైనే కాక పరమాణుశక్తిని (Atom) గూర్చియు సుప్రసిద్ధమైన పరిశోధనలు చేయుచున్నాఁడు.

ఈవిధముగా రామనుపండితునిసాహాయ్యసంపద నందిన వారెల్లరు చాల గొప్పవారైరి. ఇప్పటికి నగుచున్నారు విస్తారమైనకాంతి నిచ్చి యాహ్లాదము కలిగించు నొకచక్కని జ్యోతి యున్నప్పుడు దానినోఁకుడుచేతనే వెలిఁగి కాంతి నిచ్చుజ్యోతులనేకములు బయలుదేఱుటలో నాశ్చర్యము లేదుకదా!

రామనుపండితుని శీలము

ఇంతటివైజ్ఞానికశిరోమణి యయ్యు రామనుపండితుఁడు నిగర్విచూడామణి. ఆతనికి వినయమే మహాభూషణము. మన పూర్వుల యాచార సంప్రదాయములే మనకు సదా యాచరణీయము లని యాతనిభావము. ఐనను, నీతఁడు త్రిపురసుందరి యనుకన్యను వలచి యామెయుఁ దన్ను మిక్కిలి ప్రేమించి తన్నుఁ దక్క నన్యులఁ బెండ్లాడ నని నిశ్చయించుకొనఁగా, నీతఁ డామెనే పెండ్లాడి యీవిషయమునఁ దనస్వాతంత్ర్యతను వెల్లడించెను ఆతఁడు నిత్యసత్య సంధుఁడు భౌతికవిజ్ఞానమే యాతని జీవిత సర్వస్వము. ౧౯౫౦ లక్టోబరు 30 వ తేదీని కాన్పూరులోని పురపాలకసంఘమునారు చేసినగౌరవమునకు సమాధాన మిచ్చుచు నాతఁడు చెప్పినమాట లాతని శీలమును వ్యక్తముచేయును. "నాకువిజ్ఞాన మన్నఁ బ్రాణము నాకు నా దేశ మన్న మిక్కిలిప్రేమ. అందలి యువకు లన్న మఱింతప్రేమ అంతేకాదు నాదేశములో నున్న యణువును గూడ నేను ప్రేమింతును మంచి దేదైనను నేను దప్పక గౌరవింతును ప్రేమింతును. నేర్చుకొనుట యన్న నా కన్నిటికన్న మిక్కిలి యిష్టము నేను బ్రతికియుండి నేర్చుకొనియే యున్నాను నేర్చుకొనుచునే యుందును నేను నేర్చుకొనుచునే నాప్రాణములు విడిచిపెట్టెదను"

వినయమునకు నిధి యైనయీతనికి మిక్కిలి హాస్యరస భరిత మగు సంభాషణాచాతుర్యము గలదు దానివలన నీతని

మాటలు పలుమారు విన్నవారికిని మరలమరల వినవలయు ననియే యుండును.

దేశక్షేమమే తనశాస్త్రీయపరిశోధనల కాదర్శ మని యెంచిన దేశహితైషి రామను. దేశమునఁ గల పంచదార కొఱఁతను గుఱించి ౧౯౫౦ అక్టోబరు 29 వ తేదీని కాన్పూరు పంచదార పరిశోధనసంస్థ వెండిపండగనాఁడు ప్రభుత్వము వారికి 'కంట్రోలు పద్ధతులు' మన దేశమునకు క్షేమకరములు కావని నిర్భయముగఁ జెప్పి, పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రజ్ఞులే పరిశోధనలవలన దేశక్షామమును బోఁగొట్టఁగల రని యుపదేశించి పంచదారపై 'కంట్రోలు' తొలఁగింపవలయునని దొరతనమువారికి సూచించెను. ఈతనిది నిర్భయతత్త్వము, తలఁచినది నిర్భీతితోఁ జాటఁగల ధీశాలురలో నీతఁ డగ్రేసరుఁడు

రామనుపండితుఁడు బాల్యమునుండియు విజ్ఞానముపైఁ జూపినయుత్సాహము, అభిరుచి, పట్టుదల, శ్రద్ధ, వెనుదీయని సాహసము, గాంభీర్యము మున్నగు సుగుణముల మూలముననే మహాఖ్యాతి నందినాఁడు ఈతని సుగుణముల నలవఱుచుకొని విద్యార్థు లెల్లరు నీతనిచరిత్ర చదువుటవలనిఫల మంద వలయును.

రత్న త్రయము

3

విద్వత్కవిరత్నము : పండితరాయలు

ఏ దేశసౌభాగ్యమునకైన నా దేశసంపదయే మూల కందము. సంపదయన్న నొక్క ధనమే కాదు. మానవుని జీవిత మున కున్నతస్థితిని గూని తేఁగల యొకవస్తువుకాని యొకగుణము కాని యాతని సందయే యగును. ధాన్యసంపద, వస్తుసంపద సుగుణసంపద, ఆరోగ్యసంపద, బుద్ధిసంపద, పశుసంపద మున్న గునవన్నియు సంపదలే. వీనియన్నిటినిమించినది విద్యాసంపద. ఎంత యున్నతోద్యోగియైనను, మహాధనవంతుఁడైనను నొక వ్యక్తి కొన్నిచోట్లనే కొందఱచేతనే పూజితుఁడగును. మఱి విద్వాంసుఁడన్ననో యందఱచేతను నన్నిప్రదేశము లందును బూజితుఁడే యగును అట్టివిద్వాంసుఁడే విజ్ఞాని విద్వాంసుఁ డైన వాఁడు సత్కవి యైనచో నది బంగారునకుఁ దావి యబ్బుటే యగును. అట్టివారినే మనము విద్వత్కవు లని యందుము. విద్వాంసుఁడు కవి కాకపోవచ్చును, కవి విద్వాం సుఁడు కాకపోవచ్చును ఈ రెండును సమకూడుటచాలఁగష్టము. కాని మనదేశమున నెందఱో విద్వత్కవులు పుట్టి పెరిఁగి తమ తమ కావ్యసంపదలను మన కందిచ్చి శాశ్వతత్వము నందఁ

గనినారు అట్టి విద్వత్కవులలో రత్న మనఁ దగినవాఁడు పండితరాయలు. ఈతఁడు భారతీయుఁ డగుటయు నందును ముఖ్యముగా నాంధ్రదేశీయుఁ డగుటయు మన యదృష్టము

బాల్యమునుండియు జీవితమున నతికష్టపరిస్థితుల నెదు ర్కొని వానిని దాఁటి విజయము నందిన ధీశాలియే యీ తఁడు ఉత్సాహశూరుఁడై యన్నిపరిస్థితులలోను ధైర్యశాలి యై తన బుద్ధిబలమునఁ బాండిత్యవిశేషమున మొగలాయీ చక్రవర్తుల విశేషగౌరవము నీతఁ డందఁగనుటేకాక హిందూ మహమ్మదీయ సఖ్యమునకు శాశ్వతమగుదారి చూపిన మహ నీయుఁ డీతఁడు విజ్ఞానమునకు జాతి మతభేదములు లేవు అది యెల్లరకు నెల్ల వేళలఁ బూజనీయమే యని తన జీవితమున ధ్రువపఱచిన విద్వత్కవిరత్న మీతఁడు. ఎంత సానఁబట్టిన నంతగా రత్నము ధగధగ కాంతు లీనునట్లు, మానవుని కెన్ని కష్టములు వచ్చినను సాహసము, ధైర్యము, పట్టుదల, కార్య శూరత, మున్నగు వీరలక్షణము లున్నయెడల నావ్యక్తి యెంతగొప్పవాఁడైన నగు ననుటలో సందేహము లేదని యీతని జీవితము మనకు వెల్లడిచేయును.

జననము

భారతదేశమునఁ గల యన్నిరాష్ట్రములలోను జెన్న రాష్ట్రము, ప్రత్యేకించి యందాంధ్రదేశము సస్యశ్యామలము సౌభాగ్యసంపన్నము నని పేరెన్నికగన్నవి. అందు గోదావరీ నదీప్రాంత భూభాగము బహు పుణ్యప్రదము, సారవంతము

సముఖ్యాతి గలది. ఇటనే పూర్వఋషులు తపస్సు చేసి జ్ఞాన సంపద నార్జింపఁ గలిగి రని ప్రతీతి. నేఁటికిని గ్రొత్తలంక యోగి, మున్ముడివరము బాలయోగి మున్నగువారీపరిసరములందే తమ యోగమహాత్త్వమును జూపియున్నారు.

ఈప్రాంతమునే 'కోనసీమ' యనియుఁ, 'గోనసీమ' యనియు జనులు వ్యవహరింతురు. ఇచటఁ గల కొబ్బరి, పోఁక, అరటి, పనస, మామిడి మున్నగు వృక్షములు భూలోకకల్పకములని పేరు గడించినవి. ఈప్రాంతమందలి గ్రామము లెంతెంత పవిత్రములై యుండెడివో వానివాని నామధేయములే మనకు నేఁటికిని దెలుపుచుండును. మునులచేఁ గోమల మైనయొక గ్రామమే నేఁడు 'మునికోమల' (ముక్తామల) యనుపేర వెలయుచున్నది. దానిప్రక్కనే 'ఋషిమండలము' (ఇరుసుమండ) అను గ్రామము కలదు. ఇటనే యుండి విఖ్యాతిగన్న పల్వాలపురిని (పలివెల) శ్రీనాథకవి యెంతయో గొప్పగా వర్ణించియున్నాఁడు. ఇట్లే 'ముక్తేశ్వరము' 'కోటిఫలి' 'ద్రాక్షారామము' మున్నగు నతిప్రసిద్ధక్షేత్రము లీప్రాంతముననే గలవు. మునిముఖ్యులు యజ్ఞయాగాదులు చేయుచుండఁగా దేవతలు వచ్చియుండెడివారనియో లేదా సర్వఫలవృక్షములతో భూలోకస్వర్గమనఁదగిన దనుటచేనో 'అమరపురము' అని నాఁడు వ్యవహరింపఁబడిన యూరే నేఁటి యమలాపురము. దీనికి సమీపముననే 'మునిఖండ' మను పేర నొకగ్రామ మున్నది. అదియే నేఁటి 'ముంగండ'

ఈ గ్రామమునఁ గ్రీస్తుశకము పదునాఱవశతాబ్దమున వేగినాటిశాఖకుఁ జెందినయొక బ్రాహ్మణుఁడు నివసించుచుండెను. ఆతనిపేరు పేరుభట్టు ఆతఁడు పండితనిలయ మగు నాప్రాంతముననే యనేక శాస్త్రములు, మంత్రతంత్రములు చదివి ప్రసిద్ధికెక్కెను ఆతనిభార్యపేరు లక్ష్మమ్మ ఈదంపతులు సగౌరవముగాఁ గాలక్షేపము చేయుటకు వలయు భూస్థితి మాత్రమే కలవారు. ఆకాలమువారికి సహజముగాఁగోరికలు, చాపల్యములు తక్కువ యగుటచే నున్న దానితోడనే తృప్తిపడి కలియో గంజియో త్రాగి వారు కాలము పుచ్చుచుండువారు పేరుభట్టు తన విధ్యుక్తధర్మములను నిర్వర్తించుకొనుచు శిష్యులకు శాస్త్రపాఠములు చక్కఁగా బోధించుచు నుండువాఁడు "ఆతఁడు పాషాణములనుండి కూడ లీలామాత్రముగ నమృతము పిండఁ గలసమర్థుఁడని పండితరాయలే తనయొక గ్రంథమునఁ జెప్పుకొనెను అనఁగా సామాన్యులకు రుచింపని తర్కమీమాంసా వ్యాకరణాది పాఠములు చెప్పునపుడుకూడ నాతఁడు చాల సరసముగాఁ జెప్పి యెంత తెలియనిమొద్దుల కైనను దేటతెల్లముగాఁ దెలియునట్లు తెలుపఁ గలిగిన మంచిసమర్థుఁ డగు పండితుఁడని భావము ఈపేరుభట్టు వేదాంతశాస్త్రమును జగత్ప్రసిద్ధుఁ డగు 'జ్ఞానేంద్రభిక్షు'వను మహామహుని యొద్దను న్యాయవైశేషికములు 'మహేంద్రుఁ' డను సద్గురువుకడను, పూర్వమీమాంసాశాస్త్రమును 'ఖండదేవమిశ్రుఁ' డను కాశీపండితునియొద్దను, వ్యాకరణశాస్త్రమును 'శేషవీరేశ్వరుఁ'డను

మహాపండితునియొద్దను క్షుణ్ణముగాఁ జదివినదిట్ట. పేరుభట్టు భట్టోజీదీక్షితుఁ డను ప్రఖ్యాతపండితుని సహాధ్యాయి పేరు భట్టు తండ్రి కూడ నెంతయో పేరు గాంచిన పండితుఁడై, 'ప్రక్రియాప్రకాశ' మను గొప్ప గ్రంథమును వ్రాసి పేరందిన 'శేషకృష్ణుఁడు'. వీరి యింటిపేరు 'ఉపద్రష్ట' వారు

లక్ష్మమ్మ పేరుభట్టుల యనంత మగుపుణ్యమునకు ఫలమై పుట్టిన ముద్దుబిడ్డఁడే పండితరాయలు. పండితరాయ లన్నది బిరుదము ఈతని యసలుపేరు జగన్నాథుఁడు జగన్నాథుని జన్మకాలము క్రీస్తుశకము ౧౫౯౦ ప్రాంతము నేఁటి వారివలె నాఁటివారలు తమతమ పుట్టుపూర్వోత్తములను జీవితచరిత్ర లను వ్రాసిపెట్టుకొను స్వభావము కలవారుకారు. ఆకారణము చే నెంతమంది పరిశోధకు లెంతెంత పరిశోధించినను నీతని జన్మతిథివార నక్షత్రము లేమియు లభింపనికారణమున నూహ యింపుగనే కాని యితమిత్థ మని యీతని జన్మవత్సరమును నిర్ణయింపఁ గష్టము.

బాల్యము

జగన్నాథుఁడు జన్మముచేతనే యుత్తమ మగు సంప్ర దాయమును సంపాదించెను. మహాపండితుఁ డగు పేరుభట్టు తన పుత్త్రి నల్లారుముద్దుగాఁ బెంచుచు నాతనికి బాల్యము నుండియు విజ్ఞానాభిరుచి కలిగించెను దానికిఁ దోడు పేరుభట్టు మూఁడు వంతులు తనకాలము పండితగోష్ఠిలోను, శిష్యులకుఁ బాఠములు చెప్పుటలోను గడపుచుండెడివాఁ డగుటచే నీ పరి

సరములు తెలియకుండఁగనే జగన్నాథునికి మంచి విద్యాభి రుచిని బెంపొందించెను. చిన్నతనమునుండియు నాతని మేధ సునిశితముగ నుండియుండుటచే నెన్నో విజ్ఞానబీజము లాతని మనమున నాఁటుకొని కాలక్రమమున మొలకెత్తి యుత్తమ పుష్పఫలముల నొసంగినవి

జగన్నాథునకు యుక్తకాలమున నుపనయనము చేసి పేరుభట్టు వ్యాకరణశాస్త్ర మొక్కటితక్క మిగిలిన యన్ని శాస్త్రములు తానే చెప్పెను. ఈమధ్యకాలముననే లక్ష్మమ్మకు మఱియొక కుమారుఁ డుదయించెను. ఆతనిపేరు రామచంద్ర భట్టు.

ఇట్లుండఁగా జగన్నాథునకుఁ గలిగిన విద్యాకాంక్ష యత్యధిక మయ్యెను ఆతఁడు తండ్రి చెప్పిన శాస్త్రములతోఁ దృప్తిపడక యింకను జదువవలయు నని మిక్కిలి కుతూహల పడెను. ఆతనికి శాస్త్రజ్ఞానముతోపాటు సాహిత్యజ్ఞానము నధికమైనంత నాతనిబుద్ధి సర్వవిషయములను గ్రహింపఁ బర వశలు త్రొక్కుచుండెను

విద్య

ఆకాలమున నాంధ్రదేశీయు లగు పండితులకుఁ గాశి వెడలి యచట పండితులకడ బాగుగాఁ జదువుకొని వచ్చిన వాఁడే పండితుఁడని యొక విశ్వాస ముండెను. ఆకారణమున సాధారణముగాఁ గొంత చక్కని శాస్త్రజ్ఞానము కలుగఁగనే నాఁటి విద్యార్థులు కాశికాపురి కేఁగి యచటఁ గలదిగ్దంతు లగు పండితులయొద్దఁ జదువుకొని తిరిగి స్వదేశమునకు వచ్చి ఖ్యాతి నందుచుండెడివారు అపుడు కాశీనగరము విద్య లన్నిటి

కిని నిలయమే కాక పరీక్షాస్థానముగాఁ గూడ నుండెడిది. మన యాంధ్రదేశీయు లగు పండితు లెందఱో కాశీపండితులను వాదమున నోడించి కాశ్మీరపు సేలువలతో గండపెండేరము లతో బహుగౌరవము లంది వచ్చుచుండెడివారు. ఆకారణ మున జగన్నాథుఁడుకూడఁ గాశీపండితులయొద్దఁ జదివి వత్తు నని తలిదండ్రుల యాజ్ఞఁ గోరెను. వారును బుత్త్రుని మేధా శక్తి, విద్యాభిరుచి, సునిశితబుద్ధిబలము నెఱిఁగినవా రగుట వల్లె యనిరి

కా శీ వా స ము

కుశాగ్రబుద్ధియు, సాహసికుఁడు, విద్యాకాంక్షి యగు జగన్నాథుఁడు పదునైదు పదునాఱుసంవత్సరములు వచ్చుసరికిఁ దండ్రిదగ్గఱఁ జదువు చాలించి వ్యాకరణశాస్త్రమును గాశీ కానగరమునఁ జదువఁగోరి పయనమునకు సిద్ధపడెను

నాఁటివిద్యార్థులకు బుద్ధిబలముతోపాటు దేహబలము కూడ నధికముగనే యుండెడిది. నాఁటి వేషభాషలు విద్య నేర్చుకొనుటకుఁ జాల ననుగుణముగా నుండెడివి. నాఁటివిద్యా ర్థు లందఱును బ్రహ్మచారులే విద్య పూర్తియైననే కాని పెండ్లి మాటయే యప్పటివారు తలంపరైరి నాఁటివిద్యార్థికి పలయు సాధనసామగ్రి నాలుగు గోఁచిగుడ్డలు, నాలు గంగవస్త్ర ములు, చేత నొక చెంబు భోజనము వారమున కొక్కొక్క దినము చొప్పున గృహస్థుల యిండ్లలో. లేదా మధుకరవృత్తి (మధుకర మనఁగాఁ దుమ్మెద. అది పూవుపూవునకు నేఁగి యొక్కొక్క చుక్కవంతునఁ దేనె ప్రోగుచేసికొనును.) అనఁగా

నాఁకలి యగువేళ కేరెండుమూఁడిండ్లకో వెడలి యాయిండ్ల లోని సాధ్వీమతల్లులు పెట్టినపట్టెఁడన్నముమాత్రము - తన పొట్ట కాఁకలి తీరుటకు వలయునదిమాత్రము - గైకొని భుజించి పిమ్మట గురుశుశ్రూష చేయుచు విద్య నేర్పుట.

దీనికి ముఖ్యముగాఁ గన్నతల్లిదండ్రులను మన్నయింటిని విడిచి దూరదేశమున కొంటరిగాఁబోయి యచ్చట నొక్కఁడు నెంతకాలమో తెలియని చదువునకు సంసిద్ధపడియుండవలయును. ఇందులకుఁ గావలసిన గుణములు కన్నవారిమీఁద మన్నయింటిమీఁదఁగల మమకారమును విడిచిపెట్టుట. దేహమునకు సుఖమును గోరకుండుటే కాక కష్టముల నెదుర్కొనుటకు సిద్ధపడుట. అహంకారము చంపుకొనుటకు గురువులకు సేవచేయుట. సర్వోత్తమమైన విద్య సంపాదించుటకై యెట్టి యవమానములు కలిగినను జిన్నఁదనము చూపకుండుట. ఎట్టి కష్టసమయములనైనను ఖిన్నవదనము రానీకుండుట. జగన్నాథుఁడు వీనియన్నిటికి సిద్ధపడి విద్య నార్జించుటకై యెంత శ్రమపడుటకైన నంగీకరించి సాహసించి బయలుదేఱి కాశీనగరము చేరెను.

ఆతఁ డటఁ జేరి పైఁజెప్పినవిధముననే కాలక్షేపము చేయుచు శేషవీరేశ్వరుఁడను గురువునొద్ద వ్యాకరణశాస్త్రమును మఱికొందఱు ప్రఖ్యాతులకడ నితరశాస్త్రములను బూర్ణముగాఁ జదువుకొని పండితరత్నమని యచటివారలచే మన్ననలఁ గాంచుటచే నీతని కీర్తిచంద్రిక లట వ్యాపింపఁదొడఁగెను.

ఈ ప్రకారము జగన్నాథుఁడు కాశీనగరమున నేడెని మిదేండ్లుండి యుత్తమశాస్త్రవిజ్ఞానమే కాక సంస్కృతమున నఖండ మగు సాహిత్యమలవఱచుకొని చక్కని సంస్కృత కవిత్వము చెప్పి పెద్దపండితులకే యాశ్చర్యము కలిగించుచుండెను. అంత నాఁతడు గురువుల సెలవు గైకొని కాశీపురి విడిచిపెట్టి తన గ్రామ మగు మునిఖండమును జేరుకొనెను.

వి వా హ ము

జగన్నాథుఁడు విద్యాసంపన్నుఁడై కీర్తిలక్ష్మిని గూడి యింటికి రాఁగానే యాతని తలిదండ్రులు పొందిన యానంద మింతింతకాదు. ఔను. పుత్త్రుఁడు పుట్టినపుడు కాక యాతఁడు పెరిఁగి పెద్ద యగుచు విద్యాబుద్ధులు కఱచి సరివారిలో మెప్పు పొందియుండఁగా జను లందఱు నాతనిని బొగడు చున్నపుడే గదా తలిదండ్రులకుఁ బుత్త్రోత్సాహము!

బ్రహ్మచర్యాశ్రమమును గడపి సర్వవిద్యలు సంగ్రహించి వచ్చినకుమారుఁ డింక గృహస్థాశ్రమమును స్వీకరింపఁగాఁ దాము చూచి యానందింత మని యాతని తలిదండ్రు లెంచి రూపవతియు గుణవతియు నగు 'కామేశ్వరి' యను నొక్క కన్యతో జగన్నాథునికి వివాహము జరిపిరి.

పదునాఱుకళలతో నిండిన పున్నమచంద్రునివలె వ్యాకరణము, శిక్ష, ఛందస్సు, మీమాంస, తర్కము, వేదాంతము నను నాఱుశాస్త్రములలో నద్వితీయపండితుఁడై, సాహిత్యజ్ఞానమునను గొనాచిన్నియె యొప్పిన జగన్నాథపండితుఁడును -

శుక్లపక్షక్షపాకరునిఁ జెట్టపట్టి మహాసౌభాగ్యవతి యైన రోహిణీదేవిని సరిపోలి పండితచంద్రముని సహధర్మచారిణి యైన కామేశ్వరియు,—నాదర్శదంపతులై గృహస్థాశ్రమమునఁ బ్రవేశించిరి.

సంచారము

ఎల్లవారికి నెల్లకాలము నొక్కరీతిగాఁ గడవఁ బోదు. ఓడలు బండ్లగుచుండును బండ్లోడ లగుచుండును సుఖముగ నున్నవారలకుఁ గష్టములు కష్టమున నున్నవారలకు సుఖములు వచ్చుచుఁ బోవుచు నుండును. ఇది లోకధర్మము. అంతియే కాని, నిత్యమును సుఖసముద్రమున నోలలాడువ్యక్తి కాని, యెల్లకాలము దుఃఖవారాశిమగ్నుఁడే యై యుండు మానవుఁడు కాని యుండఁడు రాత్రి కడచి పగలు, పగలు కడచి రాత్రి వచ్చునట్లు, శీతకాలము పోయి వేసవికాలము వేసవికాలము పోయి వర్షకాలము వచ్చునట్లు జీవితమున నెన్నో పరిస్థితులు కష్టసుఖములఁ గూర్చుచు మార్చుచు నుండును. ఈ కాలచక్రపు మార్పులకు వివేకహీనుఁడగు నరుఁడు సుఖసమయముల సంతోషముతో నుబ్బిపోయి గర్వపడి భూమిపై నిలువఁడు ఎల్లవారలను దృణీకరించును. తన కన్న మిన్న లున్నా రని యెన్నఁడాతఁ డెన్నఁజాలఁడు కొంత కాలమున కీకాలచక్రప్రభావముననే యాతనికి దుఃఖములు తప్పక సంప్రాప్త మగును అపు డాతఁ డొక్కసారిగాఁ గ్రుంగి పోయి దీనచిత్తముతో నేడ్చుచుఁ దన కీస్థితి భగవంతుఁడు కల్పించినాఁ డని యాతనిఁ దిట్టుచు మనశ్శాంతి లేక పెద్దలను

నిందించుచు నధఃపతితుఁ డగును మఱి, వివేకవంతుఁ డగు మహాపురుషుఁ డన్ననో సుఖముల కుబ్బిపోఁడు, ఆత్మప్రశాంతిని గోలుఁపోఁడు. ఈకష్టసుఖము లను జంట యొకకాలమున వచ్చి యొక కాలమునఁ బోవునదే యని తెలిసికొని ధైర్యవంతుఁడై విజ్ఞానము గడించి యున్నతస్థితి నందుచు.

అట్లే జగన్నాథపండితునకు వివాహమై భార్య కాఁపురమునకు వచ్చిన కొంతకాలమునకే తండ్రి పరమదించుటయు సంసారబాధ్యత యంతయు నీతనిపైఁ బడుటయు నాఁటికింటఁ దినఁ దిండియుఁ గట్ట బట్టయు నైనను జాలినంత లేకుండుటయు సంభవించెను కాని జగన్నాథుఁ డావంతయు దైన్యపడక విశాలప్రపంచ మున్న దనియుఁ దనకెన్నఁడును లోటు కలుగదనియు నెంచి, దేశసంచారము చేయ సమకట్టెను ఇప్పటి కితని వయస్సు సుమా రిరువదినాలుగు సంవత్సరములు మాత్రమే.

జగన్నాథపండితుఁ డిట్లు సంచార మారంభించి యెందఱో రాజుల యాస్థానములను జూచియు దిగ్దంతు లగు పండితులను శాస్త్రచర్చలలో నోడించియుఁ బెక్కండ్రచే మిక్కుటమగు గౌరవమును, జాలధనమును నార్జింపఁజొచ్చెను. అట్లార్జించిన ధనము కొంతకాలము తల్లికిఁ దమ్మునకుఁ బంపుచు వారికేకొఱంతయు లేక పరమసుఖముగా జీవింపనను వగు పరిస్థితులను గల్పించెను. కాలక్రమమునఁ దల్లి మగ

కేఁగి యచట వసించుచుండుటయుఁ గారణములుగా జగన్నాథపండితుఁడు భార్యను వెంట నిడుకొని మరల సంచారము నారంభించెను.

దక్షిణహిందూదేశమునఁ బెక్కుసంస్థానములు దర్శించి యాతఁడు బహువిధగౌరవము లందెను. దానితో నాతని కీర్తిలతిక దినదినమును దేశము నలుగడల నల్లుకొనఁజొచ్చెను. జగన్నాథపండితునకుఁ బండితులలోను, సంస్థానములలోను, వివిధప్రజల హృదయములందును గౌరవప్రతిష్ఠలతోఁ గూడిన యున్నతస్థానము లభించెను ఈతఁడు విశాఖపురిప్రాంతమునఁ గల జయపురసంస్థానమునను గామరూపదేశమని నాఁడు పిలువఁబడి యస్సామని నేఁడు పరిగణింపఁబడుచున్న దేశమునను నత్యధిక మగు గౌరవము లందెను.

చక్కని లత కే దేని చక్కని యాశ్రయము లభించినపుడే యది చక్కఁగా నల్లుకొనును బంగరు పళ్లెరమున కైనను గోడచేరుపు కావలయును. అది యపుడే శోభించును. అట్లే పండితుఁడు వనితయును, దగిన యాశ్రయములు లభించినపుడే యినుమిక్కిలి శోభింతురు

భూమి సారవంతమై పాదు బలవంతమై చీడపురుగులు లేనప్పుడు లత యెంత యల్లుకొన్నను నింకను వ్యాపింపఁగోరుచునే యుండును. అగ్ని దేవుఁడు సర్వభక్షకుఁ డైనను నింకను నాహారము కోరుకొనుచునే యుండును. మహాసముద్రములు గంభీరములై పారములు లేకయే యొప్పుచుండును అట్లే

మహాత్ములు మంచివిషయముల నల్పతృప్తులు కారు. కారాదు మహావీరు లగురాజులకు జయకాంక్ష, మహాపండితు లగు విజ్ఞానులకు పండిత సభావిజయము నిరంతరము కోరఁదగు నవి. అందుచే జగన్నాథుఁ డల్పసంస్థానములఁ దనకు లభించిన గౌరవములతోఁ దృప్తిపడక ఢిల్లీసంస్థానరాజమర్యాద లందఁ గాంక్షించెను ఔను ఆతఁడు కవిసార్వభౌముఁడు. పండిత చక్రవర్తి. అట్టి యాతఁడు ఢిల్లీ పాదుషాగౌరవమును గాంక్షిం చుటలో నాశ్చర్య మేమి? సింహ మెప్పుడు నేనుఁగు కుంభ స్థలమును బ్రద్దలు కొట్టి యందలి మాంసము నే తినఁజూచును గాని యల్ప మాంసఖండముల నాశింపదు. అట్లే మన జగ న్నాథపండితకవిసింహము నుచితమర్యాద నే కోరినది

ఢిల్లీదర్బారు ప్రవేశము

జగన్నాథపండితుఁడు తన పండితదిగ్విజయములో నెం దఱో సంస్కృతపండితుల నే కాక పారశీకపండితులను సైతము నోడించియుండెను. పర్షియనుభాషలో నచతికాలమున నే సుని శితబుద్ధిశాలి యగు నీతఁ డసమానపాండిత్యమును సంపాదిం చెను దానివలన నాతఁడు మహమ్మదీయమతగ్రంథముల నన్ని టిని క్షుణ్ణముగాఁ జదివి చక్కఁగా నర్థము చేసికొని యవి హిందూమతధర్మములకు విరుద్ధములు కా వనియు వాని నపా ర్థము చేసికొన్న కొందఱుమాత్ర మే విపరీతార్థములఁ గల్పించు చున్నా రనియు నాతఁడు గ్రహించెను. అందుచే భారతదేశ మున నేకైకపండితుఁ డగుతా నే దీనికి సమన్వయము చేసి

హిందూ మహమ్మదీయసఖ్యమునకు వైజ్ఞానిక రాజమార్గము లేర్పఱుప సమకట్టెను అందుచే నతఁడు ఢిల్లీనగరమున కేఁగి యటఁ దన హిందూమహమ్మదీయమతపాండిత్యమును, ఉభయ మతసామరస్యభావములను బ్రజలలో వ్యాపింపఁజేయ మొద లిడెను. ఈతనిని గుఱించియు నీతనిని సద్భావములను గుఱిం చియు నెందఱో మహమ్మదీయపండితులు నాఁడు ఢిల్లీ పాదుషా యగు జహాంగీరు చక్రవర్తికి నివేదించుచుండిరి.

జహాంగీరు విద్యాధికుఁడు, వివేకవంతుఁడు, విశాల హృదయుఁడు ఆతనికి హైందవమతముపై హిందూపండితు లపై నత్యధిక మగుగౌరవము అంచుచేత నే యాతఁ డెన్నియో శాసనముల మూలమున హిందువులకు జరిగినయన్యాయము లను దొలఁగించి వారి హృదయములఁ జూఱగొనెను. హిందూ మహమ్మదీయసౌహార్దమున కాతఁడు చేసియున్నకృషి యన ల్పము. అందుచే నాతఁడు జగన్నాథపండితుని పాండితి, ప్రతిభ, సామర్థ్యము నెఱిఁగి కేవల పండితపక్షపాతముతో హిందూ మహమ్మదీయ సఖ్యాభివృద్ధికాంక్షతో సగౌరవముగా జగ న్నాథపండితుని దన యాస్థానమునకు దయచేయు మని యాహ్వానించెను. జగన్నాథపండితుఁ డంగీకరించి వెడలి, జహాంగీరు హృదయమును నిజపాండిత్యవైభవముచే నిమిష మాత్రముననే స్వాధీన పఱుచుకొనఁగలిగెను జహాంగీరు యశోవర్ణనము నొక్క శ్లోకములోఁ జేసి జగన్నాథుఁ డాతనికి బహుస్తుతిపాత్రుఁ డయ్యెను. పరుసవేది సోఁకినంతనే యేఱాయి యైనను బంగారము కావలసినదే కదా!

ఈశుభసమయము మొదలు జగన్నాథ పండితుఁడు ఢిల్లీపాదుషాల ప్రేమగౌరవములకుఁ జాలకాలము పాత్రుఁ డయ్యెను. ఈజహాంగీరు జగన్నాథసమ్మేళనమువలన హిందూ మహమ్మదీయ సమ్మేళనమునకు గట్టిపునాదులేర్పడఁగాఁ జక్కని సామరస్యసౌధము వెంటనే లేచినది. కాని, యది షాజహాను ననంతరము త్వరలోనే ధ్వంసమయ్యెను ఏమైనను జహాంగీరు జగన్నాథసమ్మేళనము హిందూమహమ్మదీయుల కెల్లరకు శుభప్రదమే యయ్యెను.

ఆసఫ్ఖానుతోడి స్నేహము

జహాంగీరు వివేకవంతుఁ డగుట హిందూమతమునఁ గూడ గౌరవము చూపుటకు నాతని మంచితనమే కారణము కాదు. దానికి మూలహేతువు 'ఆసఫ్ఖా' ననియే చెప్పవలయును. ఆసఫ్ఖాను నూర్జహాను సోదరుఁడు షాజహానునకు మామగారు. అతఁడు విజ్ఞానవేత్త. విశాలదృష్టి గలవాఁడు హిందువులపై వారి మతముపైఁ బ్రబలగౌరవము కలవాఁడు అంతేకాక యాతఁడు చక్కని రాజనీతి నిపుణుఁడు అందుచే జహాంగీరు నాతనితరువాత షాజహాను కూడ నీతని మిక్కిలి గౌరవముతోఁ జూచుచు నాతని యాలోచనలఁ గైకొని యా దరించుచు రాజ్యము చేసిరి. ఆసఫ్ఖాను జగన్నాథపండితుని యగాధ మగుపాండిత్యము, అపార మగుప్రతిభ, అనంత మగు సుగుణసంపదఁ గాంచి యాతనియం దత్యంతము స్నేహభావ

మునే చూపుచు వచ్చెను ఇదియే జగన్నాథపండితుని యున్నతికి మూలకంద మయ్యెను

జగన్నాథ పండితుని కామరూపనివాసము

జహాంగీరు కుమారుఁడగు షాజహానును దక్కనువిజయ యాత్రకుఁ బంపినతరువాతఁ దనయారోగ్యము చెడిపోయినకారణమునఁ గాశ్మీరదేశమున కేఁగి యట వసింపఁ జొచ్చెను ఇంతలో ఢిల్లీ నగరమున నంతఃకలహములు బయలు దేరెను ఢిల్లీసింహాసనమునకై షాజహానుపక్షమునఁ గొందఱును నూర్జహానుపక్షమునఁ గొందఱును జేరి పోరాడఁ జొచ్చిరి ఈవిధముగాఁ జక్రవర్తి లేకుండుటయు ఢిల్లీ పరిస్థితులు విషమించుచుండుటయుఁ గారణములుగా జగన్నాథపండితుఁడు భార్యను జంటిబిడ్డ యగుతన పుత్త్రుని దీసికొని కామరూపదేశమునకుఁ దరలిపోయెను.

అప్పుడు కామరూపదేశమును బాలించుచున్న ప్రాణనారాయణుఁడు (క్రీ.శ, ౧౬33-౧౬౬౬) మిక్కిలి సమర్థుఁడు, రాజనీతినిపుణుఁడు. పండితపక్షపాతి అతనిరాజ్య మపుడు చాలఁ బ్రఖ్యాతి గాంచియుండెను. అతఁడు జగన్నాథపండితునిఁ జాల గౌరవించి తనయాస్థానకవిసార్వభౌమునిగా నుంచుకొనెను అతని మన్ననలకుఁ గృతజ్ఞతాపూర్వకముగా జగన్నాథపండితుఁ డాతనిపై 'ప్రాణాభరణ' మనుకావ్యము వ్రాసి యా ప్రభువునామము శాశ్వతముగా నుండున ట్లొనరించెను

మీవారు సంస్థానగౌరవము

జగన్నాథపండితుఁడు కామరూపమునఁ గొన్నిసంవత్సరములు ప్రశాంతముగా నివసించెను. ప్రాణనారాయణుఁడుమహా

వీరుఁ డగుటచే ఢిల్లీపాదుషాపాలనమును ధృణీకరించి స్వతంత్రుఁడయ్యెను. అందుచే మహమ్మదీయు లాతనిపైఁ గత్తి కట్టి యాతని నెట్లైన బంధింపవలయు నని యెంచిరి కాని, చాలకాలము వారి యాస లడియాసలయ్యెను. దానికిఁ బ్రాణ నారాయణుని వీరత్వము నాతనిసైన్యముల యుద్ధనైపుణ్యము కారణములు ఇట్లు సుమారు పదిసంవత్సరములు స్వతంత్రుడై పరిపాలించి తుదకు వార్ధకమున ననారోగ్యము చేతను, రాజ్యమందలి ప్రజలయనైక్యము చేతను నాతఁడు మహమ్మదీయ ప్రభువులకు దాసోహ మనవలసి వచ్చెను

ఈపరిస్థితిలో జగన్నాథపండితుఁడు ప్రాణనారాయణుని సూచనపై సంసారముతో మీవారురాజ్యమును జేరి యచటి ప్రభు వగుజగత్సింహుఁడు సహృదయుఁడు పండితాభిమాని యని యాతనిఁ జేరెను. జగత్సింహుఁడు జగన్నాథపండితుని కీర్తి ప్రతిష్ఠలిదివఱకేవినియున్నవాఁడగుటచే నాతని నాదరించి తనయాస్థానవిద్వత్కవిగాఁ గైకొని గౌరవించెను అందులకుఁ గృతజ్ఞుఁడై జగన్నాథపండితుఁడు "జగదాభరణ" మనునొక కావ్యము నాతనిపై వ్రాసి యాతనినామమును శాశ్వత మొనరించెను

పండితరాజబిరుదము

ఈసమయముననే షాజహాను దక్కనువిజయయాత్రను ముగించుకొని తండ్రిమరణమును, నూర్జహాను రాజ్యకాంక్షను నగరమందలి యంతఃకలహములను దెలిసికొని తనమిత్రుఁడు

మీవారు సంస్థానాధిపతి యగుజగత్సింహునిసాయ మర్థించి ఢిల్లీ సింహాసనమును దాను సంపాదింప నుద్యుక్తుఁడై మీవారు విచ్చేసెను. అపుడు జగన్నాథపండితుఁడు తన్ను గౌరవించిన జహాంగీరుకుమారుఁ డనియే కాక తన్నుఁ బ్రాణమిత్రునిగాఁ జూచుకొనుచుండిన షాజహానున కుపకృతియొనరింప ధర్మమని జగత్సింహునకుఁ దెలిపెను. జగత్సింహుఁడు షాజహానుసుగుణ సంపద నెఱిఁగినవాఁ డగుట నందుల కంగీకరించి మఱునాఁ డచట నే షాజహానునకు ఢిల్లీ సామ్రాజ్యపట్టాభిషేకము నొనరించెను. ఆసమయముననే షాజహానుజగత్సింహులు జగన్నాథపండితుని ఢిల్లీసంస్థానవిద్వత్కవిరత్నము నొనరించి "పండిత రాయ" లను బిరుదము నాతని కొసఁగి దానితో సగౌరవముగా షాజహాను ఢిల్లీచక్రవర్తి యైనపిమ్మట సమ్మానింతు మని తీర్మానించిరి.

జగత్సింహుని సాహాయ్యసంపత్తివలన నపతికాలమున కే షాజహాను విరోధివర్గము నుక్కడఁచి ఢిల్లీపాదుషాయై మిక్కిలి విఖ్యాతి నార్జించెను

ఢిల్లీకిఁ బునరాగమనము

షాజహాను చక్రవర్తి యైనంతనే ప్రియమిత్రుఁడగు జగత్సింహుని నాతనితోపాటు సగౌరవముగా జగన్నాథపండితుని నాతని కుటుంబమును ఢిల్లీ తీసికొని వచ్చి వారికి మహాగౌరవములను జరపించెను. ఆమఱునాఁడే యొక బ్రహ్మాండ మగువిద్వత్సభఁ జేసియందు జగన్నాథపండితునకు "పండిత రాయ" లనుబిరుదమును స్వహస్తములతో సమర్పించి యాత

నికిఁ దనకంటె నున్న తాసన మొసఁగి పూజించెను. ఇందులకు సభాసదులు, జగత్సింహుఁడు షాజహాను పొందినయానందము నకు మేరయే లేకుండెను. ఈరీతి జగన్నాథుఁడు మహాగౌరవ మున మరల ఢిల్లీదర్బారులోఁ బ్రవేశించి వసింపఁజొచ్చెను.

షాజహానుచక్రవర్తి చాల రసజ్ఞుఁడు, సమస్తమతముల యందును గౌరవబుద్ధి కలవాఁడు. అందుచే నాతనిసంస్థాన మున హిందూమహమ్మదీయ కవిపండితులే కాక క్రైస్తవ మతస్థులు కూడ నుండెడివారు కావున, షాజహానుచక్రవర్తి ప్రాపును గాంచి జగన్నాథపండితుఁడు రాజభోగముల ననుభ వించి యత్యంత మగు గౌరవము నందుకొనె ననుటలో నాశ్చర్యము లేదు

దారాషకోతోడిస్నేహము

షాజహానుచక్రవర్తి కుమారులలో దారాషకోయొకఁడు. ఆతఁడు సుగుణసంపదల కాలవాలమై శౌర్యగాంభీర్యాదుల కాటపట్టయి నిష్కళంకహృదయమునకు నిలయమై సర్వజన ప్రియుఁడు, విశేషించి హిందువులకుఁ బ్రియతముఁడు నై యొప్పారువాఁడు. ఆతనికి జగన్నాథపండితునియెడ గురు భావము అందుచే నాతఁడు జగన్నాథపండితుని ప్రేరణము వలననే హిందూవిజ్ఞానము నెంతయో యలవఱుచుకొనెను ఆపిమ్మట నీతఁడే మనయుపనిషత్తులపైఁ గలమక్కువను విడువ లేక వానిని దనమాతృభాష యగుపార్సీలోని కనువ దింపఁజేసికొనఁ గోరి కాశీనుండి ప్రఖ్యాత పండితులను బ్రత్యే కముగా రప్పించి యాపని చేయించు''నెను

దారాషకో తాను యువరాజుగా నున్నప్పుడు, తన తండ్రియనంతరము సింహాసనము నధిష్ఠించినపుడు కూడఁ బండితరాయలపై మిక్కుటమగుమక్కువ చూపుచుండువాఁడు

ఈవిధముగా నాంధ్రదేశమున జనించిన యొకపేద బాపఁడగుజగన్నాథపండితుఁడు కష్టించి బహుశాస్త్రముల నభ్యసించి వివిధప్రదేశములందు దిగ్దంతు లగుపండితులమన్న నలఁ గాంచి బహుసంస్థానములలో రాజగౌరవము లంది తుట్టతుదకు ఢిల్లీపాదుషా కొలువుకూటమునఁ బండితరాయ బిరుదమును సంపాదించి యొప్పారుట గొప్పవిశేషము. ఒక్క జహాంగీరుచక్రవర్తిచేతనే కాక యాతనిపుత్త్రుఁ డగు షాజహానుచేతను, నాతని కుమారుఁ డగు దారాషకోచేతనుగూడ నితోధికముగ గౌరవము లంది మూఁడుతరముల ఢిల్లీశ్వరులకుఁ బ్రధానపండిత కవిశిరోమణియై సాటి లేనికీర్తి సంపాదించుట మఱియు విశేషము అందుచేతనే,

"ఢిల్లీశ్వరో వా జగదీశ్వరో వా
మనోరథాన్ పూరయితుం సమర్థః ."

ఢిల్లీశ్వరుఁడు కాని జగదీశ్వరుఁడు కాని కోరికలు దీర్ప సమర్థులు కాని యన్యులు కారని యాతఁడు ఘోషించియుండెను

చరమదశ

జగన్నాథపండితరాయ లిట్లు నిజప్రజ్ఞావిశేషమున ఢిల్లీ సార్వభౌమునివలన మహాగౌరవము లందుచుఁ జాలకాలము జీవించి యనేకములగునుత్తమగ్రంథములనుసంస్కృతభాషలో

రచించియుండెను అవి సారస్వతమున నొకమహోన్నత స్థానము నందఁగని యీతనికీర్తి శాశ్వత మొనరించినవై చినవి.

ఇట్లు కాలము కడచుచుండఁగా ఔరంగజేబు ఢిల్లీసింహాసనము నాక్రమింపఁ గుట్రలు పన్ని తనసోదరుఁ డగుదారాషకోను నితరసోదరులను హత్య యొనరించి తనసంకల్పము తుదముట్టించుకొనెను ఇట్లు రాజ్యమునకు వచ్చిన యౌరంగజేబు మహమ్మదీయ మతోన్మాదియు హిందూమతపరమ ద్వేషియు నగుట సంభవించెను అందుచే నాతఁడు నాఁటికి సంస్థానమునఁ బెక్కుగౌరవము లందుచు హిందూమహమ్మదీయ సామరస్యమునకుఁ బాటుపడుచు విఖ్యాతులై యున్న హిందూపండితులను, గవులను, గాయకులను దొలఁగించి వారలను రాజధానినగరమునుండి పాఱఁద్రోలించెను. ఈబాధలకు గుఱి యైనజగన్నాథపండితరాయలు ఢిల్లీనగరమును విడిచివేసి భార్యాపుత్త్రులతో మధురాపురమును జేరుకొనెను.

విద్యావివేకవినయసంపన్నుఁ డగుజగన్నాథపండితరాయ లైహికసుఖముల నోలలాడి యిఁక నాముష్మికసుఖములకై తనకాల మంతయు నీశ్వరునిగుఱించినయుగ్ర మగుతపమునఁ గడపఁజొచ్చెను. ఆకాలముననే యీతనికి భార్యావియోగము సంభవించెను. ఈతనిపుత్త్రుఁ డగుమాధవదీక్షితు డప్పటికే మహావిద్వాంసుఁడై "పండితరాజబిరుదమును" గడించి కాశికానగరమున కేఁగి యట నిత్యపండితగోష్ఠిలోఁ గాలము గడపుచుండెను ఈతనికి జనించినపుత్త్రుఁడే మహ

దేవసూరి యనుపేరఁ బ్రఖ్యాతవిద్వాంసుఁడై తనతాత వ్రాసిన భామినీవిలాసము మున్నగుగ్రంథములకుఁ జక్కని వ్యాఖ్యానములు వ్రాసి వన్నెగాంచెను

నిర్యాణము

ఇట్లు జగన్నాథపండితరాయలు పత్నీవియోగము నంది, విద్యావినయము లందినపుత్రపౌత్రులనుగుఱించి తనకేమియు విచారము లేకపోఁగా నిఁక విశ్వేశ్వరదైవసాన్నిధ్యమునఁ దన యంత్యజీవితమును గడప నిశ్చయించుకొని కాశీనగరమున కేఁగి యచట నిరంతరధ్యానతపోనిమగ్నుఁడై, భక్తిజ్ఞాన విరాగసంపన్నుఁడై క్రీ శ. ౧౬౬౫ ప్రాంతమునఁ గాశికా విశ్వేశ్వరుని యందు లీనమై పోయెను.

పండితరాయల గ్రంథరత్నములు

పండితరాయలు భారతీయసారస్వతమునకుఁ జేసినసేవ నిరుపమానము సంస్కృతసరస్వతి కాతఁడు తొడిగినసగలు చేసిన పూజలు నాతనికి శాశ్వతకీర్తి ఘటింపఁజేసినవి ఆతఁడు కాళిదాసాదుల యంతటి మహాకవి కాకపోవచ్చును అంత మాత్రమున నాతనికవితాశక్తికి లోపము లేదు. ఆతఁడు మహాపండితుఁడుగా, మహోత్తమవిమర్శకుఁడుగా సాటిలేని కీర్తి గడించిన మాట నిక్కువము. కవితాకళయందు సైత మాతఁ డాధునిక భారతీయసాహిత్యయుగమునఁ బ్రప్రథమ స్థాన మందఁదగినవాఁ డనుట సత్యము

ఈతఁడు రచించినసుధాలహరి, అమృతలహరి, లక్ష్మీలహరి, కరుణాలహరి, గంగాలహరి యనునైదు కావ్యములు పంచలహరు లనుపేరఁ బ్రసిద్ధిగన్నవి ఇందు భావానుభూతి యెల్లెడల వెల్లివిరియుచుండును అంతే కాదు జగన్నాథ పండితరాయల కవిత్వ మందుఁ బరమావధిఁ గన్న దనుటయు సత్యమే ప్రకృతి వర్ణనమున నీతఁడు చూపినకళానైపుణ్యము, ఊహాశక్తి నిరుపమానములు

సు ధా ల హ రి

సుధాలహరి యనునది ముప్పదిశ్లోకములలో నున్న యొక ముక్తకకావ్యము ఇందలివృత్తములు స్రగ్ధరావృత్తములు ఇందు జగన్నాథుఁడు సూర్యదేవుని బహుముఖముల స్తుతించి యున్నాఁడు ఇందు సూర్యోదయమును వర్ణించుపట్టు మొట్టమొదటి శ్లోకము తరువాతి పంద్రెండుశ్లోకములలో సూర్యదేవుని స్తవ మున్నది మూఁడుశ్లోకములు సూర్యకిరణములను గూర్చి చేసిన ప్రశంసలు

ఇందలిసార మిది· సూర్యుఁడు పద్మములకు నెచ్చెలి, కలువలకు విరోధి, కలువలు పూర్తిగ నాశము కాకుండఁ జంద్రుఁడు రక్షించినాఁడు. చీకటిమూఁకలను ద్రోలివైచి జగమున కంతకును బ్రకాశ మొసఁగినరక్షకుఁడు సూర్యుఁడు, ఆతఁడు సర్వరోగములను బోఁగొట్టఁగలఁడు, సర్వపాపములను నశింపఁ జేయఁగలఁడు, సర్వమును బవిత్రము చేయఁగల శక్తియుక్తుఁడు. భక్తులకుఁ గల్పవృక్షమై, సర్వాంతర్యామియై,

పద్మములందలి లక్ష్మిని బూజించుచు జగదాభరణమై యొప్పు చుండును. సంధ్యాసమయముల నీతనిని సర్వప్రజలును బూజింతురు. ఈతఁడే కాలస్వరూపుఁడు అస్తమయకాలమునఁ బశ్చిమ సముద్రములో నీతఁడు విశ్రాంతిఁ గైకొనును ఆయు రారోగ్య జవజీవముల నొసఁగి ప్రజలను రక్షించెడు మహా దైవ మీతఁడే చంద్రునకు ధ్రువాదినక్షత్రములకుఁ గాంతి నిచ్చుపరమాత్ముఁ డీతఁడే ఈతఁడు నిత్యము మనలను రక్షించుఁగాక !

ఇందలిశైలి కొక్కశ్లోక ముదాహరింతును

"శ్లో॥ త్రాతామీవార్తలక్షాః ప్రతిదినవిహితానేకగీర్వాణర క్షాః. భక్తానాం కల్పవృక్షాః స్ఫురదనలగత స్వర్ణభాసాం సదృక్షాః" 'సానోభానోఃప్రభానోనయనసరణితోదూరతో జాతుయాతు'

ఇందు మొదటిదానిలోఁ దుదిపదము మరల మరల వచ్చును. రెండవదానిలో రెండవయక్షరము మరల మరల వచ్చును. ఇట్టి విశేషము లెన్నియో యిందుఁ గాననగును.

అమృతలహరి

'అమృతలహరి' యమునానది వర్ణనము ఇందు శార్దూల విక్రీడిత మనుపేరుగలవృత్తములు పది యున్నవి ప్రతిపద్యము తుదను గవిని గూర్చినపద్యభాగము మకుటముగా నున్నది

"అయం పండితరాజేన
శ్రీజగన్నాథ శర్మణా,
స్తవః కళిందనందిన్యా
నిర్మలో నిరమీయత."

ఇందలిసార మిది . కాళిందీనది నీలరత్నములతోఁ బొదుగఁ బడినట్లు నల్లని కాంతి గలనీళ్ళతో నుండును. ఆనీల వర్ణము కాననగుటవలన శ్రీకృష్ణుని నీలమేఘచ్ఛాయ గుర్తునకు వచ్చును అడుగున రత్నములను గలిగి శివునిఛాయను, పైని నల్లరంగుగల నీరు కలిగి శ్రీకృష్ణుని, స్మరింపఁజేసి హరిహరుల యేకరూపము నీనది స్ఫురింపఁజేయును ఇందలినీరు మహాపాపపంకమును గడిగివేయును అంతేకాదు. ఈనదీ జలము వేళాకోళమునకైనను 'కాళింది' యని యుచ్చరించిన వారికిని సన్నికోరికలు దీర్పఁగల శక్తిగలది. యమునానది యమృతప్రవాహమున నోలలాడు భక్తాగ్రగణు లెంతధన్యులో కదా ! మచ్చునకు మొదటిశ్లోకము

"పాయం పాయ మపాయహారి జనని! స్వాదు త్వదీయం పయో
నాయం నాయ మనాయనీమకృతినో మూర్తింద్రుశోః కైశవీం
స్మారం స్మార మపారపుణ్యవిభవం కృష్ణేతివర్ణద్వయం
చారం చార మిత స్తవత టే ముక్తో భవేయం సదా "

ఈతనికృష్ణభక్తి చాల గొప్పది. కృష్ణుఁ డనఁగా నీతనికి ముక్తిద్వారము

"ద్వారం నిర్వృతిసద్మనో విజయతే కృష్ణేతి వర్ణద్వయమ్" అని యీతని వాక్యము

గం గా ల హ రి

దీనినే పీయూషలహరి యనియు నందురు. ఇది పంచలహరులలోను దొలుదొలుతటిస్థాన మాక్రమించినది.ఇది గంగాదేవిని గుఱించి చేసిన యుత్తమస్తోత్రము గంగానది సమస్త

పాపములను బోఁగొట్టునదిగా నరులకు సమస్తైశ్వర్యములు నిచ్చునట్టిదిగా నిందు వర్ణితము.

లక్ష్మీలహరి

ఇది లక్ష్మీదేవిని గుఱించి నలుబదియొక్క శ్లోకములు గల పద్యకావ్యము. ఇందు లక్ష్మీదేవిరూపము నాపాదమస్తకమును గవి వర్ణించియున్నాఁడు. మొదటి యైదుశ్లోకములలోను లక్ష్మీకటాక్షమును, మిగిలిన శ్లోకములలో నామె సర్వాంగసౌందర్యమును గవి చక్కని శైలిలో వర్ణించెను.

కరుణాలహరి

జగన్నాథపండితుని పంచలహరులలో నిది యుత్తమశ్రేణికిఁ జెందినది. దీనికే విష్ణులహరి యనియుఁ బేరు. ఇందు నలువదిమూఁడు మృదుమధురశ్లోకములలో విష్ణుమూర్తి గొప్పతనమును నాతని దయాఫలితములను నీతఁడు వర్ణించినాఁడు. తన్ను రక్షింపు మని చేసిన యీస్తుతిలో నీతని భక్తిభరిత హృదయము స్పష్టముగాఁ గానవగును.

"న ధనం న చ రాజ్య సంపదం
న హి విద్యామిదమేక మర్థయే
మయి ధేహి మనాగపి ప్రభో!
కరుణాభంగి తరంగితాం దృశమ్."

"అయ మత్యధమోపి నిర్గుణో
దయనీయో భవతా దయానిధే!
వమతాం ఫణినాం విషానలం
కిము నానందయితాహి చందనః?.

జగదాభరణము

ఇది జగత్సింహ మహారాజనుగుఱించి చేసిన యశోవర్ణనము కాని, యిందొకశ్లోకము జహాంగీరునుగుఱించియు మఱియొకటి దారాషకోనుగుఱించియు నుండుటచే నిది దారాషకోనుగూర్చి పండితరాయలు చేసినయశోవర్ణన మని కొందఱు అందురు.

ప్రాణాభరణము

ఇది యేఁబదిమూఁడుశ్లోకములలో నున్నది. ఇది కామరూపేశ్వరుఁ డగుప్రాణాభరణునికీర్తివర్ణనము ఇందు మొదటి రెండుశ్లోకములలో ప్రాణనారాయణుని యుత్తమత్వమును గవి తన కుత్తమనాయకుఁడు లభించినందులకుఁ బొందిన యానందమును వర్ణించినాఁడు. నిజముగా మహావీరుఁడైన ప్రాణనారాయణు నిందు జగన్నాథపండితుఁడు చాలఁ జక్కఁగ నభి వర్ణించియున్నాఁడు

ఆసఫ్ విలాసము

ఇది జగన్నాథ పండితరాయల యున్నతికిఁ గారకుఁడైయాతని నెచ్చెలికాఁడైన ఆసఫ్ ఖాను మరణించినపిమ్మట కృతజ్ఞతాసూచకముగాఁ బండితరాయలు రచించిన చిన్నకావ్యము ఆసఫ్ ఖాను సుగుణములు, ఆతఁడు పండితరాయలకుఁ జేకూర్చిన సుఖసంపదలు నిం దభివర్ణింపఁబడినవి.

భామినీవిలాసము

ఇది జగన్నాథపండితుని యుద్గ్రంథములలో నొకటి అన్యోక్తి లేక ప్రాస్తావికము, శృంగారము, కరుణము

శాంతము నను నాలుగు విభాగములుగా నీకావ్య మున్నది. ఇందలిభాగములకు సముల్లాసము లని కవి పేరిడినాఁడు.

అన్యోక్తిసముల్లాసములో నూఱుపైఁగా శ్లోకము లున్నవి. వీని కన్యోక్తు లని పేరు. అన్యోక్తి యనఁగా నొక సంబంధములేని విషయమునుగూర్చి చెప్పఁగా నది యొకసంబంధముగల దానిని సూచించుచుండును. ఉదాహరణమునకుఁ జెఱకుచెట్టొకటెన్నియో బాధలుపడి పెరిఁగి యితరులకే తియ్యఁదనము నిచ్చి సంతోషింపఁజేయునుగదా! యనఁగా దీనివలన నుత్తముఁ డెన్నఁడు నొరులకొఱకే జీవించును కాని తనస్వార్థమును జూచుకొనఁ డన్నది ధ్వనించును. ఇది యన్యోక్తి.

శృంగారసముల్లాసములో వివిధశృంగారఘట్టములను వివరించుచు నూఱునకు మించినశ్లోకములు గలవు.

కరుణసముల్లాసములోఁ బందొమ్మిదిశ్లోకములు భామినినిగూర్చి సంతాపరూపమున నున్నవి. భామిని యనఁగాఁ బండితరాయల భార్య యగు కామేశ్వరి యనియే పెక్కురభిప్రాయపడిరి.

శాంతసముల్లాసములో జగన్నాథపండితుని వైరాగ్యసంపత్తి, ప్రపంచవిషయములపై నసహ్యాత ప్రస్ఫుటముగాఁ గానవగును. మొత్తముపై నీకావ్య మెన్నివిధములనో మిన్నగా నెన్నఁబడుచున్నది.

రసగంగాధరము

రసగంగాధర మొక యలంకారగ్రంథము. ఇట్టి లక్షణగ్రంథము లన్నిటిలో జగన్నాథపండితుని యీరసగంగాధర

ము త్తమోత్తమ మైనది. భరతుని 'నాట్యశాస్త్ర' మిట్టి గ్రంథములోఁ గొలుతటిది. రసగంగాధరము చిట్టచివరిది. ధ్వనియే కావ్యమునకుఁ బ్రధాన మనువాదమునకు మిక్కిలి బలము చేకూర్చిన పండితుఁడు పండితరాయలే. కావ్య మన నేమి? దాని లక్షణము లేవి? అవి యెట్లుండవలయును? ఎట్లుండరాదు? మున్నగు సర్వవిషయములు పండితరాయ లీగ్రంథమునఁ దెలిపి యాయాతావుల నుదాహరణముగాఁ దాను వ్రాసిన శ్లోకములనే చూపియున్నాఁడు. ఇందలి ప్రకరణ ములకు "ఆననము" లని పేరు. ఇట్లు గలవి యైదుప్రకరణ ములు. శివుఁ డైదు ముఖములు కలవాఁ డని ప్రసిద్ధి యగుటను "రసగంగాధర" మను గ్రంథనామము సార్థక పఱచుట కిం దైదాననములే యాతఁ డుంచినాఁడు.

రస మన్నది యొక మహాసముద్రము. అందుఁ బండిత రాయ లనునావికుఁడు కడునిపుణతతో విస్పష్టము లగుమార్గ ములనుండి తనగ్రంథ మనుపడవను నడపి కావ్యతత్త్వమును చక్కఁగా నిర్దేశించు టనెడు తీరమును జాగ్రత్తగాఁ జేరగలిగి నాఁడు. తానొక మందరపర్వతము నని రస మనుపాలసము ద్రమును బహుశ్రమల కోర్చి చిలికి యమృతము నెల్లరకుఁ జూఱ యిచ్చుచున్నా నని యాతఁడు చెప్పుకొనెను.

ఇం దీతఁడు కావ్యము 'రమణీయార్థప్రతిపాదక మగు శబ్ద' మని నిర్వచించినాఁడు. దీని కీతఁడు పూర్వుల యభిప్రాయ ములు నెన్నిటినో కైకొని విమర్శించి తన వాదమును యుక్తి

[illegible] ప్రత్యేకముగా నిలఁబెట్టుకొనెను. 'ప్రతిభ'యే కవి కుండవలెను. [illegible] మని యాతఁడు పేర్కొన్న [illegible] కావ్యమును ఉత్తమోత్తమము, ఉత్తమము, మధ్యమము, అధమము అని [illegible] నాలుగు [illegible] స్వతంత్రముగా ప్రతిపాదించెను. [illegible] జక్కఁగ [illegible] చూపెను. [illegible]

[illegible] రసగంగాధరము [illegible] సాహిత్య [illegible] గ్రంథము

ఇతర గ్రంథములు

[illegible] పాండిత్యమునకు [illegible] దీక్షితుల [illegible] మహా [illegible] 'ప్రౌఢమనోరమ' "శబ్దకౌస్తుభము" అను వ్యాకరణ గ్రంథములపై [illegible] చేసిన సునిశిత విమర్శనము [illegible] ఈ గ్రంథమునందలి విషయము మహా [illegible] గ్రంథమునందే పండితరాయలకు "[illegible] ప్రవీణ [illegible]" యను బిరుద మున్నట్లు [illegible] ఇది [illegible] పాండిత్యమునకు నిజముగాఁ దగినదై యున్నది.

ఇవి కాక యాతఁడు 'చిత్రమీమాంసా ఖండనము' 'యమునా వర్ణన చంపువు' అను గ్రంథములను వ్రాసియుండెను.

సింహావలోకనము

జగన్నాథ పండితరాయల జీవితగాథలు నాతని పాండిత్య విశేషములు నింతవఱకు సంక్షేపముగనే చూచితిమి ఈతని జీవితమువలన మనము నేర్చుకొనవలసిన నీతులు పెక్కు గలవు. దేశమునకు మాఱుమూలఁ గల కోనసీమలో నొక దరిద్రబ్రాహ్మణు నింటఁ బుట్టి బాల్యమునుండియు ననేక కష్టముల నెదుర్కొని తండ్రిదయవలనను, గురువుల సేవవలనను మహాపండితుఁడై, పండితుఁడే కాక మహాకవియై, యంతమాత్రమే కాక మహావిమర్శకుఁడై బహుసంస్థానములలో గొప్ప గౌరవములంది ఢిల్లీపాదుషా కొలువుకూటమున మూఁడు తరములపాటు ప్రధానవిద్వత్కవిరత్నస్థానము నంది యనేక సద్గ్రంథములు వ్రాసి తుదకుఁ గాశీవిశ్వేశ్వరుని పాదసన్నిధిని సాయుజ్య మందిన ధన్యజీవి జగన్నాథ పండితరాయలు

ఈతనికిఁ గల కష్టసహిష్ణుత, విద్యాభిరుచి, సాహససంపద, కార్యశూరత, లౌకికనిపుణత, భక్తిపరత, ఉత్తమదీక్ష, యివియే యీతనిని మహావ్యక్తిని జేసివైచినని ఈతని వివేకబుద్ధి, సమరసస్వభావము, ఆంతరభక్తితత్త్వము, నెల్లరకు నాదర్శప్రాయములు ఇతఁడు హిందువై, యందును సనాతన హిందూమతతత్త్వజ్ఞుఁడై యుండియు మహమ్మదీయులకు శ్లాఘనీయుఁడగుట, వారితలలో నాలుకవలె మెలఁగి వారిచే [illegible] పాదుషాలచే బహుగౌరవము లందుట చాల గొప్ప విషయము. ఇంతటి జగన్నాథపండితరాయలు మనయాంధ్రుఁ డగుట మన మహాభాగ్యము. అతని సుగుణముల నలవఱచుకొని మనము నంతటికీర్తిసంపదను జూఱకొందుముగాక !

"పరస్పర సమాస్వాద
ప్రథమానస తత్త్వయోః
కవితా బుధయోర్యోగం
నమామి శివయో ర్యథా."

"పండితరాయ కీర్తియుఁ బ్ర
భావము నెన్నఁగ సాధ్యమానె! యు
ద్దండకవిత్వ చాతురియుఁ
దార్కిక దృష్టియు సద్వివేక మా
ర్తాండతయుఞ్ సధర్మరతి
రాజసభాజన రంజకత్వముఞ్
బండితనంబు రూపమును
దాల్చిన పండితుఁ డాతఁ డెన్నఁగఞ్.
కొండాడి రఖిల హైందవ
పండితులున్ మొగలుజాతి ప్రభువులు తురుకల్
నిండు మనంబులఁ దమ మి
త్రుం డని యతఁ డౌను సుగుణతోయధి తలఁపన్."

